

OTKRIVANJE I DOKAZIVANJE KRIVIČNIH DJELA IZ OBLASTI ZLOUPOTREBE OPOJNIH DROGA I PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

akademik prof. dr Miodrag N. Simović

redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, redovni član Evropske akademija nauka i umjetnosti, inostrani član Ruske akademije prirodnih nauka, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Bihaću, profesor emeritus, vlado_s@blic.net.

prof. dr Vladimir M. Simović

tužilac Tužilaštva BiH i redovni profesor Fakulteta za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci, simo@blic.net.

Apstrakt. *Konzumacija i proizvodnja droga neminovno vodi u zloupotrebu, ali i uzročno-posljedičnu bolest zavisnosti i kriminalitet. Problematično područje kriminaliteta povezanog s konzumiranjem droga jeste način na koji su kriminalitet uopšte i konzumiranje droga međusobno povezani. Dosadašnja istraživanja na tu temu pokazala su da je ta povezanost izuzetno kompleksna, uznastojanje na iznalaženje mogućnosti za prevenciju kriminaliteta povezanog s ilegalnim drogama. Potreba za prevencijom ovog kriminaliteta oduvijek je bila na visokom mjestu prioriteta različitih zemalja širom svijeta. Kreiranje politike ove prevencije podrazumijeva uključivanje više različitih segmenata društva, jer taj problem ima različite etiološke i fenomenološke karakteristike.*

Cilj je rada dati odgovor na neka pitanja kompleksnosti otkrivanja, istraživanja i dokazivanja krivičnih djela iz ove oblasti. Otvara se i pitanje prakse Evropskog suda za ljudska prava u vezi s trgovinom opojnim drogama. Rad se u nastavku поближе bavi odgovarajućom praksom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, posebno u kontekstu prihvatljivosti dokaza koji se koriste za dokazivanje krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga.

Ključne riječi: *droga, zloupotreba, krivično djelo, istraga, dokazi.*

1. UVODNE NAPOMENE

Droga i konzumiranje alkohola uzrokuju ogromnu štetu kako na individualnom planu tako i u cjelokupnom društvu, a posljedice toga su problem širom svijeta¹ (World Drug Report, 2022²). Kancelarija Ujedinjenih

¹ Opioidi (supstance, odnosno agensi koji se vezuju na opioidne receptore, koji se uglavnom nalaze u središnjem nervnom i probavnom sistemu) su najubojitije materije. U Sjevernoj Americi fentanili (fentanil je izuzetno jak sintetski opioidni

nacija za drogu i kriminal (The United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC) procjenjuje da je između 3,3 do 6,1 odsto svjetske populacije u dobi od 15 i 64 godine barem jednom konzumiralo neku vrstu droge u posljednjoj godini (World Drug Report, 2011). Pored zdravstvenih rizika, konzumiranje alkohola i nezakonitih droga ima brojne posljedice, uključujući i društvene probleme i njihovu povezanost s kriminalitetom.

Studije pokazuju multifaktorijalni, raznovrstan i složen odnos između upotrebe i zavisnosti od droga i posljedične agresivnosti i drugih kriminogenih radnji, uključujući sociokulturne faktore i efekte materija na ponašanje pojedinca. Često se pominje ispoljavanje agresivnosti, a veza između konzumiranja droga i agresije uslovljena je drugim varijablama, među kojima su važni kulturni faktori. Agresivnost raste u nasilnim okruženjima koji uključuju porodicu ili školu, a mogu doprinijeti visokom nivou nasilja u modernim društvima³. Ljudi stiču agresivno ponašanje učeći i tumačeći odgovore drugih na događaje u njihovoj okolini. Ličnost je zamišljena kao skup stabilnih struktura znanja koje pojedinci koriste za tumačenje događaja u njihovom društvenom svijetu i za usmjeravanje njihovog ponašanja.

Jedan od najistaknutijih faktora rizika i neposredni put do upotrebe problematičnih supstanci je delinkvencija. Delinkvencija može prvo dovesti do upotrebe supstanci, a zatim do neprihvatljivih oblika ponašanja koji su u vezi sa uzimanjem droga ili direktno dovesti do zavisnosti od droga. U literaturi se takođe navodi da je jedna od glavnih načinadjelovanja ove vrste patologije kognitivna distorzija ili greška u mišljenju⁴. Lice ima nesposobnost da zaista shvati odnose koji se događaju oko njega, što može dovesti do upotrebe droga, a to može dalje dovesti do agresije. Dalji faktori rizika za uzimanje problematičnih droga, uključuju druga komorbidna stanja, poput depresije i poremećaja ponašanja i antisocijalnog poremećaja ličnosti.

analgetik - lijek protiv bolova, koji je dosta sličan morfinu, ali je 50 do 100 puta potentniji od njega) prouzrokuju smrtno slučajevima predoziranja na nove rekordne nivoe: u 2020. godine u 91.799 predoziranja zabilježeni su smrtni slučajevi, a privremena procjena za 2021. godinu iznosila je 107.622 smrtnih slučajeva. Kanada je izvijestila o 95 odsto porasta broja smrtnih slučajeva od predoziranja opioidima u prvoj godini bolesti pandemije uzrokovane koronavirusom (COVID-19).

² United Nations publication, Sales No. 22.XI.8. Dostupno na website: www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2022.html.

³ Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije, rana intervencija je terapijska strategija koja kombinuje rano otkrivanje opasnog ili štetnog korištenja supstanci i odgovarajuće liječenje. Definicija Evropske unije pozicionira ranu intervenciju između indicirane prevencije i liječenja kao terapijske intervencije bazirane na prepoznavanju i posmatranju pojedinaca koji koriste opojne droge.

⁴ U korelaciji sa porastom zloupotrebe droga na ilegalnom tržištu jeste i tendencija porasta uvoza lijekova koji spadaju u grupu narkotika. Tako je tokom 2005. godine u Republiku Srpsku uvezeno i stavljeno u promet 1.878.230,00 komada lijekova iz grupe narkotika u obliku tableta, a u 2006. godini 2.337.217,00 komada tih tableta, što je povećanje za 24,4 odsto.

Antisocijalni poremećaj ličnosti ističe se vrlo često pojedinačnim osobinama i može se smatrati glavnom pridruženom varijablom sa kriminalom. Kada se antisocijalni poremećaj ličnosti poveže sa upotrebom alkohola i drugih droga, odnos sa kriminalom postaje složeniji. Tako se može zaključiti da lične karakteristike pojedinca mogu imati ulogu kod kriminogenog ponašanja korisnika droga koji traže liječenje. Dakle, kriminogenoponašanje ne treba smatrati samo posljedicom upotrebe droga.

Potrebu efikasnije zakonske regulacije zloupotrebe droga prepoznala je i međunarodna zajednica, pod okriljem Ujedinjenih nacija. Tako je 20. marta 1961. godine donesena Jedinствена konvencija o opojnim drogama (tzv. Njujorška konvencija). Dijalektičnost same zloupotrebe uslovlila je potrebu dopunjavanja ove konvencije, pa je, u vezi s tim, već 25. marta 1972. godine u Ženevi donesen Protokol o izmjenama i dopunama Jedinствене konvencije o opojnim drogama iz 1961. godine. Nadalje, iz istih razloga, u Beču je 21. februara 1971. godine donesena Konvencija o psihotropnim supstancama (tzv. Bečka konvencija), kojom su neke supstance, zbog sve masovnije zloupotrebe s izrazito štetnim posljedicama, stavljene pod međunarodni nadzor. Važan korak bilo je i donošenje Konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa drogama i psihotropnim supstancama, u Beču 20. decembra 1988. godine kojom se pod međunarodni nadzor stavljaju i supstance koje se koriste u proizvodnji droga i psihotropnih supstanci.

Donesenim konvencijama uvedena je jedinstvena međunarodna kontrola tzv. kontrolisanih supstanci, kao i sveobuhvatna, efikasna i operativna metodika postupanja u suzbijanju i otkrivanju nezakonite proizvodnje, potražnje i prometa droga. Time su ujedno postavljeni temelji djelotvornije međunarodne saradnje u ovom području. Ove konvencije su i danas aktuelan osnov za donošenje i usklađivanje globalne i nacionalne strategije, kao i zakona i obaveza država potpisnica.

U Bosni i Hercegovini je osnovni strateški dokument kojim je regulisana politika suzbijanja zloupotrebe droga Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprječavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2023. godine⁵, koju je 2018. godine usvojila Parlamentarna skupština BiH. Uz to, u Bosni i Hercegovini je usvojen Jedinственi obrazac liječenih zavisnika, te potpisan Protokol o saradnji između ministarstava zdravstva u entitetima i Ministarstva civilnih poslova BiH, u skladu s kojim se vodi evidencija o zavisnicima i povremenim korisnicima opojnih droga⁶.

⁵ Strategiju, koju je predložilo Ministarstvo bezbjednosti BiH, napravila je radna grupa u kojoj su bili predstavnici institucija iz oblasti zdravstva, obrazovanja, pravde, policijskih agencija, nevladinih i međunarodnih organizacija u Bosni i Hercegovini.

⁶ Na osnovu Izvještaja o liječenim zavisnicima Ministarstva civilnih poslova BiH, ukupan broj zavisnika koji se nalaze na liječenju i rehabilitaciji u ustanovama i terapijskim zajednicama je u 2015. godini iznosio 2115 liječena zavisnika. Na

2. POSTUPAK U SLUČAJU OBAVEZNOG LIJEČENJA OD ZAVISNOSTI

Mjera obaveznog liječenja od zavisnosti može da se izrekne pod uslovima iz člana 72. Krivičnog zakona BiH⁷ (KZBiH). Odredba člana 390 Zakona o krivičnom postupku BiH⁸ (ZKPBiH) određuje sam postupak izricanja mjere, tako da o mjeri ne može da se odlučuje bez nalaza i mišljenja vještaka koji treba da se izjasni o mogućnosti za liječenje optuženog (član 390 stav 1).

U svom, po pravilu, pisanom nalazu i mišljenju vještak psihijatar treba da se izjasni o tome da li postoji zavisnost od alkohola ili opojnih droga, kao i o potrebi, mogućnostima i prognozi liječenja optuženog. Da bi pisani nalaz i mišljenje vještaka bio prihvaćen, vještak mora da bude neposredno saslušan na glavnom pretresu (član 270 stav 5 ZKPBiH). O mjeri bezbjednosti odlučuje sudija, odnosno vijeće na glavnom pretresu, i to prilikom donošenja odluke o glavnoj stvari. Zakon ne predviđa mogućnost prestanka ili obustave ove mjere, ali bi stranke i branilac optuženog, te ustanova, odnosno ljekar koji sprovodi liječenje to mogli da predlože – ukoliko su prestali razlozi zbog kojih je mjera izrečena. U oba slučaja odluka (prestanak ili obustava mjere obaveznog liječenja od zavisnosti) se donosi u formi rješenja, a protiv odluke dozvoljena je žalba o kojoj odlučuje vijeće drugostepenog suda.

Odredba stava 2 člana 390 ZKPBiH reguliše situaciju kada je mjera bezbjednosti obaveznog liječenja od zavisnosti izrečena uz uslovnu osudu, a liječenje se sprovodi na slobodi. Ukoliko se optuženi ne podvrgne liječenju ili ga samovoljno napusti, sud je ovlašten da po službenoj dužnosti ili na prijedlog ustanove u kojoj se učinilac liječio ili je trebalo da se liječi, odredi opozivanje

osnovu dostavljenih podataka iz Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, u 2015. Godini je registrovano ukupno 1609 zavisnika; u Institutu za javno zdravstvo Republike Srpske je registrovano 455 liječenih zavisnika, a iz Centra za mentalno zdravlje Brčko Distrikta BiH je dostavljen izvještaj o 51 zavisniku. Pretpostavlja se da je broj liječenih zavisnika veći, jer jedan dio ustanova još uvijek ne dostavlja podatke nadležnim institucijama. Na osnovu izvještaja iz centara za opioidnu supstitucionu terapiju (OST), ukupan broj zavisnika na supstitucionoj terapiji u Federaciji BiH u 2015. godini je bio 1168 (1066 muškaraca i 102 žene), na metadonu 752 i suboxonu 416, što je više nego u 2014. godini. Ukupan broj zavisnika u Republici Srpskoj je bio 142 (135 muškaraca i sedam žena), na metadonu 72 i suboxonu 70, što je više nego u 2014. godini za 20 zavisnika. Prosječna starost liječenih zavisnika je 35 godina života (36 godina za muškarce i 32 za žene). Posmatrajući trend prijavljivanja liječenih zavisnika prema godinama kada su prvi put došli na tretman, u 2015. godini je prijavljeno 70 liječenih zavisnika (67 muškaraca i tri žene).

⁷ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 3/03, 32/03 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18 i 46/21.

⁸ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09, 93/09, 72/13 i 65/18.

uslovne osude ili prinudno izvršenje mjere bezbjednosti⁹. Prije donošenja odluke sud je obavezan da sasluša tužioca i učinioca, a, po potrebi, može da pribavi i mišljenje ljekara. Ne traži se pribavljanje nalaza i mišljenja vještaka, nego samo pribavljanje mišljenje ljekara ustanove u kojoj se učinilac liječio, odnosno u kojoj je trebalo da započne s liječenjem.

Ako se uslovna osuda opozove, sud može presudom da izrekne krivičnoppravnu sankciju (zatvor ili novčanu kaznu), o čemu odluku donosi sudija, odnosno vijeće, a protiv presude dozvoljena je žalba o kojoj odlučuje vijeće drugostepenog suda. S druge strane, ako se utvrdi da nisu ispunjeni uslovi za opozivanje uslovne osude ili prinudno izvršenje mjere bezbjednosti obaveznog obaveznog liječenja od zavisnosti, sud će rješenjem obustaviti postupak (član 400 stav 3 ZKPBiH).

3. KOMPLEKSNOST OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I DOKAZIVANJA KRIVIČNIH DJELA IZ OBLASTI ZLOUPOTREBE OPOJNIH DROGA

Prikupljanje inicijalnih ili početnih obavještenja o postojanju određenog krivičnog djela u vezi sa zloupotrebom opojnih droga je izuzetno kompleksna otkrivačka aktivnost, uvažavajući specifičnu krivičnoppravnu prirodu ovih krivičnih djela. Radi se o krivičnim djelima:

- Neovlašteni promet opojnom drogom“ iz člana 195 KZBiH;
- Neovlašteni proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 238) i Posjedovanje i omogućavanje upotrebe opojnih droga (član 239) iz Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine¹⁰ (KZFBiH);
- Neovlašteni proizvodnja i promet opojnih droga (član 224) i Omogućavanje upotrebe opojnih droga (član 225) iz Krivičnog zakonika Republike Srpske (KZRS¹¹);
- Neovlašteni proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 232) i Posjedovanje i omogućavanje upotrebe opojnih droga (član 233) iz Krivičnog zakona Brčko Distrikta BiH (KZBDBiH¹²).

Jedan od ključnih zahtjeva koji se odnose na blagovremeno i efikasno sprječavanje i otkrivanje krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih sredstava predstavlja koordiniran rad različitih agencija za sprovođenje zakona, ali i učešće i proaktivna uloga nevladinog sektora i svih građana. Prvorazrednu ulogu na planu sprječavanja i otkrivanja ovih krivičnih djela imaju građani koji svojim društveno odgovornim odnosom mogu neposredno doprinijeti otkrivanju

⁹ U postupku opozivanja uslovne osude primjenjuju se rokovi za opoziv uslovne osude iz člana 64 stav 2 KZBiH.

¹⁰ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17.

¹¹ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/17, 104/18 i 15/21.

¹² „Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 19/20 - Prečišćeni tekst.

navedenih krivičnih djela i na taj način inicirati pokretanje i sprovođenje istrage od strane tužioca.

Od početka praktične primjene novih zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, od 2003. godine, postojale su brojne nejasnoće i dileme praktične prirode, posebno u segmentu koji se odnosi na odnos policije i tužilaštva. Međutim, protekom vremena iskristalisala se dobra praksa determinisana krivičnoprocesnim odredbama, koja je u značajnoj mjeri otklonila navedene nejasnoće i dileme.

S obzirom na to da se radi, s jedne strane, o interesu lica koja neovlašteno proizvode ili stavljaju u promet opojnedroge i, s druge strane, interesu konzumenta/korisnika/zavisnika, postoji potpuna diskrecija u tom odnosu, što otežava otkrivanje krivičnog djela. To u značajnoj mjeri komplikuje i otežava proces prikupljanja inicijalnih ili početnih obavještenja koja potvrđuju standard osnovi sumnje kao najniži stepen vjerovatnoće, potreban za pokretanje i sprovođenje istrage od strane tužioca.

Tužilački koncept istrage traži izuzetno proaktivnu ulogu tužioca u istrazi. Ključno pitanje koje se nameće jeste kako na zakonit način prikupiti potrebne dokaze, odnosno dokazati postojanje određenog krivičnog djela i njegovog učinioca. Dokazivanje krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga se u konačnici neposredno realizuje sprovođenjem sveobuhvatne operativne akcije od strane ovlaštenih službenih lica pod rukovodstvom tužioca, koja se sastoji u lišenju slobode osumnjičenih lica, te radnjama dokazivanja. Te aktivnosti se izvode u skladu s odredbama zakona o krivičnom postupku.

U tom kontekstu, s ciljem blagovremenog, efikasnog i zakonitog preduzimanja cjelokupnih istražno-dokaznih aktivnosti usmjerenih na prikupljanje dokaza i obavještenja koja potvrđuju postojanje određenog krivičnog djela, tužilac određene radnje povjerava ovlaštenim službenim licima. Rukovodno-nadzorna uloga tužioca u istrazi obavezuje tužioca da koordinira cjelokupne aktivnosti ovlaštenih službenih lica, počev od momenta saznanja o izvršenju određenog krivičnog djela.

4. PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Da bi se utvrdilo da li je tokom postupka za trajno oduzimanje imovine zbog krivičnog djela trgovine opojnim drogama podnosilac predstavke bio „optužen za krivično djelo” u smislu stava 2 člana 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Konvencija), Evropski sud za ljudska prava (Evropski sud) mora uzeti tri kriterijuma u obzir: klasifikaciju postupka shodno nacionalnom zakonodavstvu, njegovu pravu prirodu, kao i vrstu i težinu sankcije koja je mogla biti izrečena podnosiocu predstavke¹³. Kada je riječ o

¹³ Vidi presudu u predmetu *A.P., M.P. and T.P. v. Switzerland*, od 29. avgusta 1997. godine, Reports of Judgments and Decisions 1997-V, str. 1488, stav 39 i, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Welch v. the United Kingdom*, presuda od 9. februara 1995. godine, Series A br. 307-A, st. 27 i 28.

prvom od navedenih kriterijuma – klasifikacija postupka shodno domaćem zakonodavstvu – jasno je da takva primjena ne podrazumijeva bilo kakve nove optužbe ili krivična djela u smislu krivičnog prava. Postupak za trajno oduzimanje imovine predstavlja dio procesa izricanja kazne koji slijedi poslije izricanja osuđujuće presude optuženom za krivična djela za koja je optužen.

Međutim, svrha ovog postupka nije da podnosiocu predstavke bude izrečena osuđujuća ili oslobađajuća presuda za neko drugo krivično djelo u vezi s trgovinom opojnim drogama. Umjesto toga, svrha postupka jeste da se omogućí domaćem sudu da izvrši pravu procjenu iznosa na koji bi rješenje o trajnom oduzimanju trebalo da glasi. Evropski sud smatra da je ovaj postupak analogan postupku tokom koga sud utvrđuje visinu novčane kazne ili dužinu zatvorske kazne koju bi trebalo izreći osuđenom licu. Ovo je zapravo bio zaključak do koga je došao u predmetu *Welchu* kome je Evropski sud, razmotrivši stvarne okolnosti slučaja, odlučio da rješenje o trajnom oduzimanju predstavlja „kaznu” u smislu člana 7 Konvencije.

Evropski sud je takođe razmatrao da li bi, uprkos svom zaključku koji se odnosi na to da donošenje rješenja o trajnom oduzimanju ne predstavlja podizanje novih „optužbi” u smislu stava 2 člana 6 Konvencije, ove odredbe ipak trebalo donekle primijeniti, kako bi se podnosilac predstavke zaštitio od pretpostavki koje su iznijete tokom postupka za trajno oduzimanje. Međutim, iako je jasno da stav 2 člana 6 Konvencije u cijelosti uređuje krivični postupak, a ne samo ispitivanje osnovanosti optužbi¹⁴, pravo na pretpostavku nevinosti, shodno stavu 2 člana 6, proističe samo u vezi sa određenim krivičnim djelom za koje je „optužen”. Pošto optuženi bude valjano (zakonito) proglašen krivim za to krivično delo, stav 2 člana 6 ne može se primjenjivati u vezi sa navodima iznijetim u vezi s karakterom i ponašanjem optuženog kao sastavnim dijelom procesa izricanja kazne, osim ako priroda i težina tih optužbi nisu takve da predstavljaju podizanje nove „optužbe” u autonomnom smislu Konvencije¹⁵.

4.1. Filips protiv Ujedinjenog Kraljevstva¹⁶

Predmet je formiran na osnovu predstavke protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, koju je, shodno nekadašnjem članu 25 Konvencije, Evropskoj komisiji za ljudska prava (Komisija) podnio britanski državljani, Stiven Filips (Steven Phillips) (podnosilac predstavke), 20. aprila 1998. godine. Podnosilac predstavke, između ostalog, tvrdi da zakonom predviđena pretpostavka na osnovu koje je sud izdao nalog za trajno

¹⁴ Vidi, na primjer, presudu u predmetu *Minelli v. Switzerland* od 25. marta 1983. godine, Series A br. 62, str. 15 i 16, stav 30; presudu u predmetu *Sekanina v. Austria* od 25. avgusta 1993. godine, Series A br. 266-A i presudu u predmetu *Allenet de Ribemont v. France* od 10. februara 1995. godine, Series A br. 308.

¹⁵ Vidi presudu u predmetu *Engel and Others v. the Netherlands* od 8. juna 1976. godine, Series A br. 22, str. 37-38, stav 90.

¹⁶ Predstavka broj 41087/98 od 5. jula 2001. godine.

oduzimanje poslije donošenja osuđujuće presude za krivično djelo u vezi sa opojnim drogama, predstavlja povredu njegovog prava na pretpostavku nevinosti, shodno stavu 2 člana 6 Konvencije.

Prvostepeni sud u Njuportu je 27. juna 1996. godine osudio podnosioca predstavke zato što je bio umiješan u prenošenje velike količine kanabisove smole u novembru 1995. godine, što je u suprotnosti sa članom 170(2) Zakona o upravljanju naplatom carina i akciza iz 1979. godine. On je 12. jula 1996. godine osuđen na devet godina zatvora za krivično djelo koje je počinio. Podnosilac predstavke je i ranije osuđivan, ali nikada za krivična djela u vezi sa opojnim drogama. Prema članu 2 Zakona o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine¹⁷ (Zakon iz 1994. godine), sprovedena je istraga o imovini podnosioca predstavke.

Podnosilac predstavke je tvrdio da je zakonom predviđenom pretpostavkom, koju je primijenio prvostepeni sud prilikom obračunavanja iznosa koji je određen rješenjem o trajnom oduzimanju, povrijeđeno njegovo pravo na pretpostavku nevinosti, shodno stavu 2 člana 6 Konvencije.

Evropski sud smatra da, osim što se izričito pominje u stavu 2 člana 6, pravo nekog lica na pretpostavku nevinosti u krivičnom postupku predstavlja dio opšteg poimanja pravičnog suđenja, shodno stavu 1 člana 6, dok se od tužilaštva zahtijeva da snosi teret dokazivanja tvrdnji iznijetih protiv njega ili nje¹⁸. Ovo pravo, međutim, nije apsolutno, budući da činjenične ili pravne

¹⁷ Član 2 ovog zakona predviđa da bi prvostepeni sud trebalo da donese rješenje za trajno oduzimanje u odnosu na optuženog koji se pojavljuje na izricanju kazne u vezi s jednim ili više krivičnih djela koja se odnose na promet narkotika, a za koga je sud zaključio da je primio neki iznos novca ili neku drugu vrstu nadoknade u vezi s trgovinom opojnim drogama. Prema članu 5 ovog zakona, iznos u rješenju o trajnom oduzimanju bi trebalo da odgovara iznosu imovinske koristi stečene trgovinom opojnom drogom za koju je sud procijenio da ju je optuženi stekao, osim ako se sud ne uvjeri da je u vrijeme donošenja rješenja o trajnom oduzimanju samo manji iznos imovinske koristi mogao biti ostvaren.

Prilikom utvrđivanja da li je i u kojoj meri optuženi stekao korist od trgovine opojnim drogama, članom 4(2) i (3) Zakona iz 1994. godine zahtijeva se od suda da pretpostavi da sva imovina za koju se ispostavi da ju je optuženi posjedovao u periodu nakon donošenja osuđujuće presude ili tokom perioda od šest godina prije dana pokretanja krivičnog postupka, predstavlja isplatu ili neku drugu vrstu nadoknade u vezi s trgovinom opojnim drogama i da su svi troškovi koje je on imao tokom tog istog perioda plaćani iz imovinske koristi stečene prometom narkotika. Ovu zakonsku pretpostavku optuženi može pobiti u pogledu bilo koje imovine ili troška, ako se pokaže da je ona netačna ili ako postoji ozbiljna opasnost da nepravda bude počinjena, ako bi se ta pretpostavka primijenila (član 4(4)). Neophodni standard dokazivanja koji se primjenjuje u čitavom Zakonu iz 1994. godine jeste onaj koji se primjenjuje u građanskopravnom postupku, tj. onaj zasnovan na većoj vjerovatnoći (član 2(8)).

¹⁸ Vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Saunders v. the United Kingdom* od 17. decembra 1996. godine, Reports 1996-VI, str. 2064, stav 68.

pretpostavke postoje i funkcionišu u svakom sistemu krivičnog prava i u principu nisu zabranjene Konvencijom sve dok se države pridržavaju određenih ograničenja, uzimajući u obzir značaj onoga što je u pitanju, kao i očuvanje prava odbrane¹⁹.

Evropski sud nije pozvan da razmotri *in abstracto* usklađenost odredaba Zakona iz 1994. godine sa Konvencijom, koje zahtijevaju od suda koji izriče kaznu licu koje je osuđeno za krivično djelo trgovine opojnim drogama da pretpostavi da sva imovina za koju se smatra da ju je optuženi posjedovao (bilo kada poslije izricanja osuđujuće presude ili tokom perioda od šest godina prije dana pokretanja krivičnog postupka), predstavlja isplatu ili drugu vrstu nadoknade u vezi s trgovinom drogom, kao i da su svi troškovi koje je napravio tokom tog istog perioda plaćeni sredstvima koja predstavljaju imovinsku korist stečenu nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Umjesto toga, Sud mora da utvrdi da li način na koji je pretpostavka primijenjena u slučaju podnosioca predstavke predstavlja kršenje osnovnih načela pravičnog suđenja koji su zagarantovani stavom 1 člana 6²⁰.

Polazna tačka Suda u ovom razmatranju jeste da ponovi svoj iznijet stav da zakonska pretpostavka nije primijenjena da bi podnosioca predstavke lakše proglasili krivim za neko krivično djelo, već da bi domaćem sudu bilo omogućeno da procijeni tačan iznos na koji bi trebalo donijeti rješenje za trajno oduzimanje. Stoga, iako je iznos iz rješenja o trajnom oduzimanju koji je obračunat putem primjene zakonske pretpostavke pozamašan – 91.400 funti sterlinga – i iako je podnosilac predstavke bio izložen opasnosti da bi u slučaju neplaćanja datog iznosa morao da izdrži još dvije godine zatvorske kazne – pitanje osude za dodatna krivična djela trgovine opojnom drogom nije se ni postavljalo.

Povrh toga, iako je primjena pretpostavke bila obavezna da bi sud koji izriče presudu izvršio procjenu da li je i u kojoj mjeri podnosilac predstavke stekao korist od imovinske dobiti stečene trgovinom opojnim drogama, postupak nije bio lišen zaštitnih mjera. Dakle, procjenu je izvršio sud u sudskom postupku, uključujući tu i javnu raspravu, argumenti tužilaštva bili su unaprijed dostavljeni podnosiocu predstavke, a bilo mu je i omogućeno da pruži dokaze u vidu pisanih ili usmenih dokaza. Sud je imao ovlaštenje da donese rješenje o trajnom oduzimanju koje bi glasilo i na manji iznos, da se uvjerio, na osnovu veće vjerovatnoće, da je samo manji iznos imovinske koristi mogao da bude ostvaren. Glavna zaštitna mjera, međutim, bila je ta da je pretpostavka, prema Zakonu iz 1994. godine, mogla da bude opovrgnuta da je podnosilac predstavke dokazao, takođe na osnovu veće vjerovatnoće, da je imovinu stekao na neki drugi način, a ne trgovinom opojnim drogama. Osim toga, sudija je imao diskreciono pravo da ne dozvoli primjenu pretpostavke, ako je smatrao da

¹⁹ Vidi presudu u predmetu *Salabiaku v. France* od 7. oktobra 1988. godine, Series A br. 141-A, str. 15 i 16, stav 28.

²⁰ Vidi predmet *Salabiaku*, str. 17 i 18, stav 30 i predmet *Saunders*, str. 2064-2065, stav 69.

bi njenom primjenom bila stvorena ozbiljna opasnost od nepravilnog postupanja.

Evropski sud primjećuje da ne postoje direktni dokazi da je podnosilac predstavke bio umiješan u trgovinu opojnom drogom prije događaja koji su doveli do donošenja osuđujuće presude protiv njega. Prilikom obračunavanja iznosa na koji glasi rješenje o trajnom oduzimanju imovine na osnovu stečene koristi od trgovine opojnom drogom, sudija je izjavio da se on poziva na zakonsku pretpostavku. U realnosti, međutim, te detaljno posmatrajući korake koje je preduzeo sudija i stigao do iznosa od 91.400 funti sterlinga, Evropski sud primjećuje da se u pogledu svake stavke koja je uzeta u obzir sudija uvjerio, na osnovu priznanja podnosioca predstavke ili na osnovu dokaza koje je pružilo tužilaštvo, da je podnosilac predstavke posjedovao imovinu ili potrošio novac i da je očigledan zaključak bio taj da je on taj novac stekao na nezakonit način. Shodno tome, sudija je ustanovio „stvarne indicije na osnovu građanskog standarda dokazivanja” – da prodaja kuće X-u nije bila stvarna već je poslužila kao paravan za transfer novca stečenog trgovinom opojnom drogom.

Kada je riječ o dodatnih 28.000 funti sterlinga, za koje je podnosilac predstavke priznao da ih je primio u gotovini od X, sudija je rekao: „Uopšte nisam dobio neko razumno objašnjenje u vezi s učešćem [X] (...) i mislim da je nemoguće pronaći neko razumno objašnjenje (...) osim da (...) je to najobičnija isplata.” Slično tome, prilikom procjene iznosa novca koji je podnosilac predstavke potrošio u vezi s automobilima, sudija je za osnovu uzeo najnižu procjenu koju je podnosilac predstavke dao u pogledu toga koliko je novca potrošio. Budući da podnosilac predstavke nije mogao da pruži bilo kakvu evidenciju kojom bi objasnio porijeklo tog novca, sudija je pretpostavio da on predstavlja stečenu korist od trgovine opojnom drogom. Na osnovu zaključaka sudije, nije moglo biti primjedbi kojima bi se osporilo uključivanje te imovine u pregled imovinskih sredstava podnosioca predstavke u svrhu izricanja presude, čak i da zakonska pretpostavka nije primijenjena.

Sud takođe primjećuje da je svjedočenje podnosioca predstavke o njegovim transakcijama bilo istinito, njemu ne bi bilo teško da opovrgne zakonom predviđenu pretpostavku; kao što je sudija naveo, očigledni koraci koji su mogli biti preduzeti da bi se dokazala legitimnost njegovih izvora novca i imovine - bili bi „savršeno očigledni, obični i jednostavni”. Podnosilac predstavke nema pravo da se žali na nepravilnost usljed činjenice što je sudija u obračun uključio i ona imovinska sredstva kupljena od imovinske koristi koja je stečena drugim nedokumentovanim oblicima nezakonitih aktivnosti, kao što je „preprodaja automobila”.

Konačno, prilikom obračuna vrijednosti stvarnih imovinskih sredstava koja su podnosiocu predstavke dostupna, značajno je to što je sudija uzeo u obzir samo kuću i jednu trećinu udjela koji podnosilac predstavke ima u porodičnom biznisu, što su određene stavke za koje je na osnovu dokaza utvrdio da još uvijek pripadaju podnosiocu predstavke. Sudija je prihvatio dokaze podnosioca predstavke prilikom procjene vrijednosti imovinskih sredstava. Iako

Evropski sud smatra da pitanje koje se tiče pravičnosti postupka može da proistekne u onim okolnostima u kojima je iznos u rješenju o trajnom oduzimanju imovine zasnovan na vrijednosti pretpostavljenih sakrivenih imovinskih sredstava, to se nije dogodilo u ovom predmetu i u pogledu ovog podnosioca predstavke.

Stoga, uopšteno gledajući, Evropski sud zaključuje da je primjena relevantnih odredbi Zakona o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine prema podnosiocu predstavke bila u razumnim granicama, imajući u vidu značaj onoga o čemu je riječ, kao i da su prava odbrane u potpunosti bila poštovana. Iz toga slijedi da Sud ne smatra da je primjena zakonske pretpostavke lišila podnosioca predstavke pravičnog suđenja tokom postupka trajnog oduzimanja imovine. U zaključku, nije došlo do povrede stava 1 člana 6 Konvencije.

4.2. Grejson i Barnam protiv Ujedinjenog Kraljevstva²¹

Podnosilac predstavke Grejson i saoptuženi su 23. januara 2002. godine osuđeni za pokušaj stavljanja u promet 28 kilograma čistog heroina, koji je policija zaplijenila prilikom hapšenja. Procijenjeno je da je velikoprodajna vrijednost heroina preko 1,2 miliona funti sterlinga a da mu je preprodajna vrijednost na ulici više od četiri miliona britanskih sterlinga. Podnosiocu predstavke je narednog dana izrečena kazna zatvora u trajanju od 22 godine.

Drugi podnosilac predstavke (Barnam) je 16. jula 2001. godine osuđen na osnovu dvije tačke optužbe za kriminalno udruživanje u vezi s planiranjem uvoza velike količine kanabisa u Ujedinjeno Kraljevstvo. Oba pokušaja unošenja kanabisa su propala i ne zna se gdje je ta opojna droga završila. Tokom suđenja, poroti je bilo predstavljeno svjedočenje policajca „Maria”, koji se infiltrirao među trgovce drogom i predstavivši se kao osoba koja pere novac - stupio u kontakt sa podnosiocem predstavke. Mario je svjedočio da mu je podnosilac predstavke rekao da njegova organizacija očekuje uplatu iznosa od 12 miliona funti sterlinga, od kojih bi dva miliona funti sterlinga išlo njemu lično i on je tražio od Maria da mu pomogne da „opere” taj novac. Podnosilac predstavke je osuđen na 11 godina zatvora, a sudija ga je opisao kao glavnog organizatora u jednom dobro razrađenom i široko razgranatom međunarodnom biznisu trgovine opojnim drogama.

Evropski sud primjećuje da je prvi podnosilac predstavke osuđen za krivično djelo u vezi s uvozom preko 28 kilograma čistog heroina čija velikoprodajna cijena iznosi preko 1,2 miliona funti sterlinga. Prilikom vršenja procjene iznosa imovinske koristi koju je stekao od nezakonite trgovine opojnim drogama tokom zakonom predviđenog perioda od šest godina, sudija koji je na raspravi razmotrio sve dokaze, kao i usmene i pisane dokaze koji su izvedeni tokom postupka za trajno oduzimanje imovine, zaključio je da je

²¹ Predstavke br. 19955/05 i 15085/06 od 23. septembra 2008. godine.

podnosilac predstavke bio glavni učesnik u tom poslu i smatrao da činjenica da je bio u mogućnosti da sa ooptuženim kupi tako veliki tovar droge, ukazuje na to da ovo nije bio njegov prvi pokušaj trgovine drogom. Sudija je dalje zaključio da je tužilaštvo ustanovilo, na osnovu veće vjerovatnoće, da je tokom relevantnog perioda, podnosilac predstavke potrošio ili primio pozamašnu sumu novca. Dokazima, koje je podnosilac predstavke podnio u vezi sa svojim poslovnim aktivnostima, nije se na zadovoljavajući način moglo objasniti porijeklo tog novca, pa je sudija stoga zaključio da je podnosilac predstavke stekao imovinsku korist od nezakonite trgovine opojnim drogama u iznosu od ukupno 1.230.748,69 funti sterlinga.

Sudija koji je predsjedavao tokom suđenja je drugog podnosioca predstavke opisao kao glavnog organizatora jednog međunarodnog lanca koji se bavi trgovinom opojnim drogama. Tokom prve faze postupka za trajno oduzimanje sudija je razmatrao iskaz, između ostalog, i policijskog prikrivenog isljednika za koga je podnosilac predstavke mislio da je čovjek koji se bavi pranjem novca i zaključio da je podnosilac predstavke, tokom perioda od šest godina, potrošio velike sume novca na različite poslove sa kanabisom, kao i da je taj novac stečen iz ranijih poslova trgovine opojnom drogom. Podnosilac predstavke je odlučio da ne da iskaz u ovoj fazi postupka i nije uložio žalbu protiv sudske odluke koja se odnosila na stečenu imovinsku korist.

Tokom čitavog postupka prava odbrane su bila obezbijedena zaštitnim mjerama koje su sastavni dio sistema. Stoga je, u svakom pojedinačnom slučaju, procjenu vršio sud, u postupku koji je uključivao javnu raspravu, kojom prilikom su ocjenjivani unaprijed objavljeni dokazi koje je iznijelo tužilaštvo i podnosiocu predstavke data mogućnost da iznese pisane i usmene dokaze²². Svakog od dvojice podnosioca predstavke je zastupao branilac po njihovom izboru. Na tužilaštvu je bilo da dokaže da je podnosilac predstavke posjedovao predmetnu imovinsku korist tokom relevantnog perioda. Iako je prema zakonu sud morao da pretpostavi da ta sredstva potiču od nezakonite trgovine opojnim drogama, ova pretpostavka je mogla da bude oborena da je podnosilac predstavke dokazao da je on imovinu stekao na legalan način. Pri tome, sudija je imao diskreciono pravo da ne primijeni navedenu pretpostavku ako je smatrao da bi njena primjena predstavljala ozbiljan rizik od nanošenja nepravde²³.

Pred Evropskim sudom se ni jedan od podnosioca predstavke nije ozbiljno žalio na pravičnosti ove prve faze postupka za trajno oduzimanje imovine, tokom koje je izvršen obračun imovinske koristi stečene nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Sud smatra da ni u jednom od dva slučaja, bilo u načelu ili u konkretnom slučaju, nije bilo nespojivo sa pojmom pravičnog suđenja, u smislu člana 6 Konvencije, da se teret dokazivanja prebaci na podnosioca predstavke, pošto je bio osuđen za teško krivično djelo trgovine

²² Vidi takođe predmet *Phillips v. the United Kingdom*, br. 41087/98, st. 35 i 39, ECHR 2001-VII, stav 43.

²³ Vidi *R. v. Benjafield* [2002] UKHL 2, Dom Lordova.

opojnom drogom, kako bi dokazao da je izvor novca ili sredstava za koje se pokazalo da ih je posjedovao tokom nekoliko godina prije izvršenja datog krivičnog djela, bio legitiman. Imajući u vidu već pomenute zaštitne mjere, teret dokazivanja nije prevazilazio razumne okvire.

U drugu fazu postupka je spadalo obračunavanje vrijednosti imovine koja je trenutno na raspolaganju podnosiocu predstavke. Zakon o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine u ovoj fazi ne zahtijeva od suda koji izriče presudu i da izvodi pretpostavke o bilo kakvoj pređašnjoj kriminalnoj aktivnosti: umjesto toga sud je morao da izvrši procjenu sredstava podnosioca predstavke u vrijeme donošenja rješenja. Kao što je Apelacioni sud objasnio u predmetu *R. v. Barwick*²⁴, u ovoj fazi postupka teret je bio na optuženom da dokaže, prema standardu dokazivanja u građanskim stvarima, da je iznos koji je mogao biti na raspolaganju bio manji od procijenjenog iznosa stečene imovinske koristi.

Oba podnosilaca predstavke su odlučila da, u vezi sa svojim imovinskim sredstvima, svjedoče usmeno. I ovog puta oni su na raspolaganju imali zaštitne mjere. Imali su pravne zastupnike koji su ih zastupali i bili su obaviješteni, putem detaljno obrazložene presude koju je donio sudija, kako je tačno izvršen obračun stečene imovinske koristi. I jednom i drugom podnosiocu predstavke je data mogućnost da objasne svoju finansijsku situaciju i da opišu šta se dogodilo sa onim sredstvima koja je sudija uzeo u obzir prilikom određivanja iznosa stečene imovinske koristi. Prvi podnosilac predstavke, za koga je utvrđeno da raspoláže velikim svotama novca neobjašnjeg porijekla, koje su prolazile kroz njegove bankovne račune i da je imao na raspolaganju, preko jednog svog saradnika, iznos od 70.000 funti sterlinga za troškove odbrane, nije pružio neko ubjedljivo objašnjenje ovih nelogičnosti. Drugi podnosilac predstavke nije čak ni pokušao da objasni šta se dogodilo sa različitim pošiljkama kanabisa, za koje je utvrđeno da ih je kupio. U oba slučaja sudija je zaključio da je svjedočenje podnosioca predstavke potpuno neistinito i da je lišeno bilo kakvog kredibiliteta. Uz to, nije na Evropskom sudu da ocjenu dokaza domaćih sudova zamijeni svojom ocjenom.

Evropski sud se slaže sa presudama Apelacionog suda u oba slučaja, da nije nespojivo s pojmom pravične rasprave tokom krivičnog postupka da teret dokazivanja bude na svakom od podnosilaca predstavke - da bi pružili uvjerljivo objašnjenje svoje trenutne finansijske situacije. U oba slučaja, pošto je dokazano da su bili umiješani u kompleksne i unosne poslove u vezi s trgovinom opojnim drogama tokom niza godina, opravdano je očekivati od podnosilaca predstavki da objasne šta se dogodilo sa svim onim novcem za koji je tužilaštvo dokazalo da se nalazilo u njihovom posjedu, isto kao što je bilo opravdano očekivati da podnosioci predstavki u prvoj fazi postupka dokažu legitimnost izvora prihoda, odnosno odakle taj novac ili sredstva potiču. Te stvari su nešto u šta isključivo imaju uvid podnosioci predstavki, pa im teret

²⁴ [2001] 1 Cr App R (S) 129).

dokazivanja ne bi teško pao da je ono što su oni naveli i izjavili u vezi sa svojim finansijama bilo istinito. Stoga, nije došlo do povrede stav 1 člana 6 Konvencije ni kod jednog ni kod drugog podnosioca predstavke.

4.3. Medvedev i drugi protiv Francuske²⁵

Činjenice – Podnosioci zahtjeva, ukrajinski, rumunski, grčki i čileanski državljani, bili su članovi posade na trgovačkom brodu naziva “Pobjednik”, registrovanom u Kambodži. U sklopu akcija vezanih uz međunarodnu borbu protiv trgovine opojnim drogama, francuskim vlastima skrenuta je pozornost da predmetni brod možda prevozi veliku količinu droge. U diplomatskoj izjavi od 7. juna 2002. godine Kambodža je dala saglasnost da francuske vlasti krenu u akciju sprječavanja trgovine drogom. Francuska mornarica je, saglasno tome, presrela trgovački brod “Pobjednik” na otvorenom moru kod otoka Cape Verde i potom brod dopratila do francuske luke Brest.

U presudi od 10. jula 2008. godine vijeće Evropskog suda je jednoglasno utvrdilo povredu člana 5 stav 1 Konvencije koja se ogleda u činjenici da podnosioci zahtjeva nisu bili lišeni slobode “u skladu s postupkom propisanim zakonom”. Vijeće je takođe utvrdilo, sa četiri glasa za i tri protiv, da nije došlo do povrede člana 5 stav 3. Sud je primijetio da podnosioci zahtjeva nisu bili izvedeni pred “sudiju ili službenu osobu drugog zakonom određenog tijela sudske vlasti” u smislu člana 5 stav 3 sve do trenutka dok nisu dovedeni pred istražnog sudiju u francuskom pritvoru gdje su zadržani do početka suđenja, odnosno tek nakon 15 ili 16 dana od inicijalnog lišavanja slobode. Međutim, Sud je smatrao je da je inicijalno zadržavanje podnosioca zahtjeva u cijelosti bilo opravdano, imajući u vidu izuzetne okolnosti slučaja.

Član 5 stav 1:

a) *Primjenjivost* – Podnosioci zahtjeva bili su stavljeni pod kontrolu francuskih specijalnih snaga i lišeni su slobode tokom plovidbe broda čija je plovidba nakon presretanja nadzirana od strane francuskih snaga. Dakle, nakon što je njihov brod zaustavljen, oni su lišeni slobode na način koji odgovara lišenju slobode u smislu člana 5.

b) *Osnovanost* – U slučajevima trgovine opojnim drogama na otvorenom moru, saglasno međunarodnom javnom pravu, primjena načela zastave broda - u ovom slučaju Kambodže – nije mjerodavna.

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravu mora, potpisana u ljetovalištu Montego Bay 10. decembra 1982. godine, stupila je na snagu 16. decembra 1994. godine (Montego Bay Konvencija), nije pružala nikakav pravni temelj za radnje preduzete od strane francuskih pomorskih vlasti u predmetnom slučaju. S obzirom na to da Kambodža nije stranka Montego Bay Konvencije, nije mogla postupati saglasno odredbama i poslati diplomatsku notu poput one od 7. juna 2002. godine. Zahtjev za saradnju koji je Francuska uputila kambodžanskim

²⁵ 3394/03, presuda 29. marta 2010. godine [GC].

vlastima takođe ne spada u okrilje te konvencije, s obzirom na to da zahtjev nije bio utemeljen na sumnji da je u trgovinu opojnim drogama uključen brod koji plovi pod francuskom zastavom. Nadalje, nije dokazano da je između država bila uobičajena praksa primjenjivati opšte načelo međunarodnog običajnog prava koje ovlašćuje državu da preduzme određene radnje, ako ima opravdane razloge smatrati da je brod koji plovi pod zastavom druge države uključen u nezakonitoj trgovini drogom. Ne može se tvrditi da je pratnja ratnim brodom koji je imao osnove pratiti drugi strani brod za koji je imao sumnje da trguje drogom, bez zadovoljavanja uslova državljanstva - bila primjerena u konkretnom slučaju, a imajući u vidu sve okolnosti.

Što se tiče mjerodavnog francuskog prava, iako je osnovni cilj implementacija međunarodnih ugovora o trgovini drogom, a posebno Bečke konvencije (Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancama, potpisana u Beču 20. decembra 1988., stupila je na snagu 11. novembra 1990. godine) u domaće zakone, nisu se mogli isključiti međunarodni ugovori koji regulišu međunarodnu plovidbu, pa tako ni načelo isključive jurisdikcije države zastave broda. Naime, s obzirom na to da Kambodža nije bila država potpisnica konvencija implementiranih u domaće zakonodavstva, a "Pobjednik" nije plovio pod francuskom zastavom niti je iko od članova posade bio francuski državljanin, nije bilo osnove za primjenu francuskih propisa kao mjerodavnih. Ne bi se moglo tvrditi da je francuski zakon zadovoljavao opšte načelo pravne sigurnosti, s obzirom na to da u konkretnom slučaju nije zadovoljavao potrebne uslove jasnoće i dostupnosti: zato je nerazumno tvrditi, u okolnostima ovog slučaja, da je posada broda koji na otvorenom moru plovi pod zastavom Kambodže mogla predvidjeti - čak i uz odgovarajuću uputu - da spadaju pod francusku jurisdikciju niti je posada mogla poznavati francusko pravo. Nadalje, iako je svrha Montego Bay konvencije, između ostalog, utanačiti ili konsolidovati običajno pravo mora, njene odredbe koje se odnose na nezakonitu trgovinu opojnim drogama na otvorenom moru - za razliku od onih Bečke konvencije, koje međunarodnu saradnju ne propisuju kao obavezujuću - odražavaju nedostatak sporazuma i ne predviđaju jasno pravila i praksu u situacijama na međunarodnom nivou.

Međutim, nezavisno od Montego Bay i Bečke konvencije i francuskom zakonu, Kambodža je diplomatskom izjavom pristala na intervenciju francuskih vlasti. Iako se Montego Bay konvencija ne primjenjuje u konkretnom slučaju, to ne sprječava države na druge oblike saradnje u borbi protiv trgovine opojnim drogama na moru. Štaviše, diplomatske note predstavljaju izvor međunarodnog prava usporediv s ugovorom ili sporazumom kada postoji formalizovan dogovor između nadležnih organa, zajedničko stanovište o određenom pitanju ili čak, na primjer, izraz jednostrane želje ili zalaganja. Diplomatska izjava u konkretnom slučaju predstavlja saglasnost kambodžanskih vlasti s presretanjem "Pobjednika". U tekstu diplomatske izjave "brod naziva 'Pobjednik', koji vijori kambodžansku zastavu" navodi se kao jedini objekt ugovora i potvrđuje odobrenje za presretanje, pretres i preduzimanje pravnih radnji u vezi s brodom.

Očito je, međutim, da postupanje s članovima posade nije bilo jasno definisano izjavom, pa tako nije utvrđeno da su se dvije države saglasile u pogledu lišavanja slobode članova posade, koja bi saglasnost mogla biti tumačena kao “jasno definisan zakon” u smislu sudske prakse. Diplomatska izjava takođe nije zadovoljila uslov “predvidljivosti”.

Vlada nije dokazala postojanje saradnje i dugogodišnje prakse u borbi protiv trgovine drogom na moru između Kambodže i Francuske u odnosu na brodove koji plove pod kambodžanskom zastavom. Naprotiv, Kambodža nije ratifikovala relevantne konvencije, te korištenje *ad hoc* sporazuma u vidu diplomatske note, u nedostatku bilo kakvog trajnog bilateralnog ili multilateralnog ugovora ili sporazuma zaključenog između dviju država, predstavlja saradnju izuzetne i jednokratne prirode koja je postojala isključivo u ovom slučaju. U kontekstu predvidljivosti, za počiniocima koji se terete za trgovinu opojnim drogama, ne smiju postojati nikakve nejasnoće u pogledu zakona na osnovu kojeg su preduzete pravne mjere protiv njih. Inače, svaka radnja koja se smatra krivičnim djelom prema domaćem zakonu bi oslobodila državu obaveze donošenja zakona potrebnog kvaliteta, posebno s obzirom na član 5 stav 1 Konvencije - čime bi se oduzeo smisao tog odredbi.

Žalosno je, smatra Evropski sud, da međunarodni naponi u borbi protiv trgovine drogom na otvorenom moru nisu bili bolje koordinisani - imajući u vidu globalnu dimenziju tog problema. Kada država zastave broda, u ovom slučaju Kambodža, nije stranka potpisnica Montego Bay ili Bečke konvencije, nedostatnost takvih pravnih instrumenata, zbog nedostatka regionalnih ili bilateralnih inicijativa, uzrokovali bi da se trgovina drogom odvija bez ikakvih pravnih posljedica. U stvari, takve inicijative nisu uvijek podržavane od strane država, uprkos činjenici da im je osigurana mogućnost djelovanja unutar jasno definisanog zakonskog okvira. U svakom slučaju, za države koje nisu stranke navedenih konvencija jedino rješenje predstavlja zaključenje bilateralnih ili multilateralnih sporazuma s drugim državama. Uzimajući u obzir težinu i strahotu problema uzrokovanih ilegalnom trgovinom drogom, zbivanja u situacijama na koje se odnosi međunarodno javno pravo (koje je prigrililo načelo da sve države imaju jurisdikciju kao izuzetak od načela zastave broda), predstavljaju značajan korak u borbi protiv ilegalne trgovine narkoticima. To će imati za posljedicu donošenje međunarodnog zakona o trgovini opojnim drogama sličnog onome koji već dugi niz godina postoji u vezi s piratstvom.

S obzirom na navedeno i na činjenicu da je samo usko tumačenje u skladu s ciljem člana 5 stav 1 Konvencije, lišavanje slobode kojem su podnosioci zahtjeva bili podvrgnuti u razdoblju od presretanja njihovog broda do dolaska u Brest nije “zakonito” u smislu člana 5 stav 1 zbog nedostatka pravnog osnova propisanog opštim načelom pravne sigurnosti.

4.4. De Tommaso protiv Italije²⁶

Državni advokat predložio je 22. maja 2007. godine Okružnom sudu u Bariju da podnosioca stavi pod posebni policijski nadzor u trajanju od dvije godine i izda mu nalog o obaveznom boravištu. Državni advokat je tvrdio da je podnosilac, koji je ranije osuđivan radi trgovine drogom, bjekstva i nezakonitog posjedovanje oružja, povezan s kriminalcima, te da je opasna osoba.

U odluci od 11. aprila 2008. godine Okružni sud u Bariju stavio je podnosioca pod posebni nadzor u trajanju od dvije godine, smatrajući da su uslovi propisani zakonom ispunjeni. Sud je ocijenio da je podnosilac imao aktivne kriminalne tendencije, a dokazi su pokazali da je većina njegovih sredstava za život proizlazila iz kriminalnih aktivnosti.

Žalbeni sud u Bariju prihvatio je njegovu žalbu i ukinuo preventivnu mjeru u cijelosti. Utvrdio je da nema dokaza da je podnosilac opasan. Štaviše, utvrdio je da njegova zadnja nezakonita aktivnost povezana s drogom datira više od pet godina prije izricanja preventivne mjere, a podnosilac se može optužiti jedino za krivično djelo bjekstva, jer je postupio protivno nalogu o obaveznom boravištu. Žalbeni sud je takođe naglasio da neka krivična djela koje je državniadvokat pripisao podnosiocu - nije počinio on, već druga osoba s istim imenom. Naposljetku je utvrdio da Okružni sud nije ocijenio učinak rehabilitacijske svrhe kazne zatvora koju je podnosilac izdržao.

Evropski sud je najprije utvrdio da su preventivne mjere bili utemeljene u domaćem pravu.

Ispitujući da li su učinci zakona bili predvidivi u pogledu određivanja protiv kojih osoba mogu biti usmjerene preventivne mjere, Evropski sud je primijetio da je izricanje takvih mjera zavisilo od procjene domaćih sudova, budući da ni sam zakon niti Ustavni sud Italije nisu jasno precizirali što znači izraz „činjenični dokazi” niti koje je vrste ponašanja potrebno uzeti u obzir prilikom procjene opasnosti koju pojedinac predstavlja za društvo i koja bi mogla dovesti do preventivnih mjera. Sud je stoga smatrao da zakon nije sadržavao dovoljno detaljne odredbe o tome koje se vrste ponašanja smatraju opasnošću za društvo. Istakao je da je Okružni sud utemeljio svoju odluku o postojanju „aktivnih” kriminalnih tendencija podnosioca, bez da mu je pripisao bilo kakvo određeno ponašanje ili kriminalnu aktivnost. Nadalje, Okružni sud je kao razlog za preventivnu mjeru naveo činjenicu da podnosilac nije imao „stalno i zakonito zanimanje” i da je njegov život karakterisalo redovno povezivanje s istaknutim kriminalcima i činjenje krivičnih djela. Drugim riječima, sud je svoje obrazloženje temeljio na pretpostavci „kriminalnih tendencija”, kriteriju koji je Ustavni sud ranije već bio ocijenio nedostatnim za definisanje neke grupe pojedinaca. Sud je stoga smatrao da budući da zakon koji je bio na snazi u mjerodavno vrijeme nije odredio jasan obim ili način korištenja vrlo širokog diskrecijskog ovlašćenja povjerenog domaćim

²⁶ Od 23. Februara 2017. godine, zahtjev broj 43395/09.

sudovima, nije bio dovoljno precizno formulisan, pa stoga nije pružao dovoljnu zaštitu od proizvoljnog postupanja, niti je omogućio podnosiocu da koriguju svoje ponašanje i da predvidi izricanje preventivnih mjera.

Odluke kojima su naložene mjere protiv podnosioca bile su vrlo uopštene, nejasne i neodređene, poput obaveze da „vodi pošten život u skladu sa zakonom“ i „ne pruža razloga za sumnju“. Na temelju takvog sadržaja odluka, podnositelj nije mogao utvrditi konkretne uslove koje je morao ispunjavati dok je bio pod posebnim nadzorom.

Evropski sud je smatrao da je zakon ostavio sudovima široka diskrecijska ovlaštenja, bez dovoljno jasnog navođenja obima takvih ovlaštenja i načina njihova korištenja. Prema tome, izricanje preventivnih mjera podnosiocu nije bilo dovoljno predvidivo i nije popraćeno odgovarajućim zaštitnim mjerama od mogućih zloupotreba. Sud je stoga zaključio da se ne može reći da je miješanje u podnosiocu slobodu kretanja bilo utemeljeno na zakonskim odredbama koje su u skladu sa zahtjevima zakonitosti iz Konvencije. Stoga je došlo do povrede člana 2 Protokola broj 4 uz Konvenciju.

Iako je javnost rasprave jedno od temeljnih načela iz člana 6 stav 1 Konvencije, obaveza održavanja javne rasprave nije apsolutna. Međutim, okolnosti ovog predmeta zahtijevale su održavanje javne rasprave, budući da su domaći sudovi morali ocijeniti aspekte kao što su karakter, ponašanje i opasnost podnosioca zahtjeva, koji su svi bili odlučujući za izricanje i primjenu preventivne mjere. Evropski sud je stoga utvrdio da je došlo do povrede člana 6 stav 1 Konvencije.

U pogledu prigovora da je postupak bio nepravedan, Evropski sud je primijetio da je glavna podnosiocjeva primjedba bila da je ocjena dokaza od strane Okružnog suda u Bariju bila proizvoljna. Međutim, istaknuo je da je Žalbeni sud presudio u njegovu korist i ukinuo preventivnu mjeru. Stoga je Evropski sud zaključio da je postupak, gledajući u cjelini, vođen u skladu sa uslovima poštenog suđenja i da u tom pogledu nije došlo do povrede člana 6 Konvencije.

5. PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

Ustavni sud Bosne i Hercegovine (Ustavni sud) ukazuje na konzistentnu praksu Evropskog suda prema kojoj nije zadatak tog suda da zamijeni domaće sudove u ocjeni dokaza provedenih pred domaćim sudovima, da utvrđuje činjenice i tumači domaće zakone. Evropski sud je zauzeo jasan stav da u tom pravcu neće, u principu, intervenisati ako je postupak u cjelini bio pravičan na način koji zahtijeva član 6 stav 1 Konvencije, osim ako presuda domaćeg suda nije očigledno proizvoljna ili ako nije razumljivo i na zadovoljavajući način obrazložena²⁷.

²⁷ Vidi, *mutatis mutandis*, Evropski sud, *Van Kück protiv Njemačke*, presuda od 12. juna 2003. godine, aplikacija broj 35968/97, st. 46-47, Izvještaji 2003-VII.

Prema ustaljenoj praksi Evropskog suda, član 6 stav 1 Konvencije obavezuje sudove, između ostalog, da obrazlože svoje presude. Ova obaveza, međutim, ne može biti shvaćena kao obaveza da se u presudi iznesu svi detalji i daju odgovori na sva postavljena pitanja i iznesene argumente. Mjera u kojoj ova obaveza postoji zavisi od prirode odluke²⁸. Dalje, Evropski sud i Ustavni sud su u brojnim odlukama ukazali da domaći sudovi imaju određenu diskrecionu ocjenu u vezi s tim koje će argumente i dokaze prihvatiti u određenom predmetu, ali istovremeno imaju obavezu da obrazlože svoje odluke tako što će navesti jasne i razumljive razloge na kojima su tu odluku zasnovali²⁹. Svrha obaveze da odluka bude obrazložena je i da pokaže da je stranama u postupku omogućeno da na ravnopravan i pravičan način budu saslušane u postupku pred sudom. Uz to, obrazložena odluka daje strani u postupku mogućnost da se žali protiv prvostepene odluke, te da drugostepeni sud razmotri i ispita prvostepenu odluku, a omogućava se i javni nadzor nad „administriranjem pravde“ i radom sudstva³⁰.

Ustavni sud u svojim odlukama često podsjeća na stav Evropskog suda da njegova zadaća nije ocjenjivati prihvatljivost dokaza umjesto domaćih sudova, iako može ispitivati način na koji se s tim dokazima postupalo kao bitnim elementom pri odlučivanju je li suđenje bilo pravično, te su tako pravila o dokazima uglavnom pitanje za domaće sudove. Osim toga, Ustavni sud ukazuje na praksu Evropskog suda iz koje slijedi da prihvatanje nezakonito dobijenih dokaza ne predstavlja samo po sebi kršenje člana 6 Konvencije, ali je Evropski sud u predmetu *Schenk protiv Švajcarske* utvrdio da to može dovesti do nepravdičnosti, zavisno o činjenici konkretnog predmeta³¹. Naime, u toj odluci Evropski sud je izrazio stav da član 6 Konvencije ne sadrži ni jedno pravilo koje reguliše pitanje prihvatljivosti dokaza, nego da je to pitanje u isključivoj nadležnosti domaćeg zakonodavstva, te da, saglasno navedenom, prihvatanje nezakonitih dokaza ne znači samo po sebi povredu člana 6 Konvencije, da Evropski sud ispituje postupak kao cjelinu, odnosno jesu li sudovi korištenjem tog nezakonitog dokaza osobu lišili prava na pravično suđenje. Pri tome, posebno će se ocijeniti je li nezakoniti dokaz bio jedini dokaz na kojem je odluka koja se pobija utemeljena.

Zbog toga, kao stvar načela, Evropski sud smatra da njegova uloga nije da utvrđuje da li određena vrsta dokaza – na primjer, dokazi koji su pribavljeni

²⁸ Vidi Evropski sud, *Ruiz Torija protiv Španije*, presuda od 9. decembra 1994. godine, serija A, broj 303-A, stav 29.

²⁹ Vidi Evropski sud, *Kuznetsov i dr. protiv Rusije*, presuda od 11. januara 2007. godine, aplikacija broj 184/02, stav 83. s daljnjim referencama i Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 2478/06 od 17. septembra 2008. godine, stav 22. s daljnjim referencama, objavljena na www.ustavnisud.ba.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Vidi Evropski sud, *Schenk protiv Švajcarske*, presuda od 12. jula 1988. godine, broj predstavke 1086/84, serija A140, stav 49 i *Teixeira de Castro protiv Portugalije*, 9. juni 1998. godine, stav 34, Izvještaji 1998- IV.

nezakonito u smislu domaćeg prava – može biti prihvatljiva ili, upravo, da li je aplikant kriv. U tom smislu, pitanje na koje se mora odgovoriti jeste da li je postupak kao cjelina, uključujući i način na koji su dokazi pribavljeni, bio pravičan. Ovo uključuje ispitivanje „nezakonitosti“ u pitanju, i, tamo gdje je u pitanju povreda drugih prava iz Konvencije, priroda utvrđene povrede³². Nadalje, pri ocjeni da li je postupak kao cjelina bio pravičan, treba uzeti u obzir značaj javnog interesa u istraživanju i kažnjavanju krivičnog djela koje je u pitanju - nasuprot značaja interesa pojedinaca da dokazi protiv njega budu pribavljeni zakonito³³.

5.1. Odluka broj AP 460/12 od 10. februara 2015. godine

U konkretnom slučaju, Ustavni sud zapaža da apelant, prije svega, ukazuje na to da je droga koja je pronađena u njegovom automobilu nezakonit dokaz zbog toga što je nakon oduzimanja nije otvorio tužilac, te o otvaranju obavijestio apelanta od kojeg je ona oduzeta, njegovog branioca i sud, što je suprotno odredbama člana 71 ZKPBiH koji je identičan odredbama člana 85 Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH (ZKPFBiH)³⁴, te da se stoga na tom dokazu ne može temeljiti sudska odluka, u smislu odredaba člana 11 stav 2 ZKPFBiH. Osim toga, apelant ukazuje i na to da se radi o jedinom direktnom dokazu.

U vezi s tim, Ustavni sud podsjeća na to da je o skoro identičnom pravnom pitanju već raspravljao u Odluci broj AP 291/08³⁵. Naime, u navedenoj odluci Ustavni sud je, između ostalog, ukazao na to da obrazloženje pobijane sudske odluke u potpunosti zanemaruje imperativne odredbe st. 1 i 2 člana 135 Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske³⁶ (ZKPRS), kojima je propisano da otvaranje i pregledanje privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije obavlja tužilac, te da je njegova dužnost o tom postupku (otvaranju i pregledu) obavijestiti fizičku ili pravnu osobu od koje je predmet oduzet, sudiju za prethodni postupak i branioca. Ustavni sud podsjeća na to da odsustvo navedenih osoba (fizičke ili pravne osobe od koje je predmet oduzet, sudije za prethodni postupak i branioca) ne sprječava tužioca da obavi otvaranje i pregledanje privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije, ali da će u zapisniku o otvaranju i pregledanju privremeno oduzetih predmeta i

³² Vidi Evropski sud, *Bykov protiv Rusije [GC]*, aplikacija broj 4378/02, stav 89, 10. mart 2009. godine i *Lee Davies protiv Belgije*, aplikacija broj 18704/05, stav 41, 28. juli 2009. godine.

³³ Vidi Evropski sud, *Jalloh protiv Njemačke [GC]*, aplikacija broj 54810/00, stav 97, ECHR 2006-IX.

³⁴ „Službene novine Federacije BiH“ br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07 i 9/09.

³⁵ Vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 291/08 od 19. novembra 2011. godine, dostupna na www.ustavnisud.ba.

³⁶ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 50/03, 111/04 i 115/04.

dokumentacije tužilac naznačiti osobe koje su prisustvovalе ovoj radnji, odnosno njihovo odsustvovanje, uz napomenu da su navedene osobe uredno obaviještene.

U konkretnom slučaju, Ustavni sud zapaža, kako to jasno proizlazi iz činjeničnog stanja predmeta, da tužilac o otvaranju i pregledu privremeno oduzetih predmeta nije obavijestio sudiju za prethodni postupak, kako je to propisano odredbama člana 135 stav 2 ZKPRS. S obzirom na to, te imajući u vidu da se radi o predmetima koji su oduzeti prilikom nezakonitog pretresa, Ustavni sud ukazuje na to da se Zapisnik o otvaranju, vizualnom pregledu i vaganju privremeno oduzetih predmeta CJS Istočno Sarajevo od 3. juna 2008. godine smatra nezakonitim dokazom, u smislu odredaba člana 10 st. 2 i 3 ZKP.

U kontekstu navedenog, Ustavni sud prvenstveno ističe da iz odluke Ustavnog suda donesene u predmetu AP-291/08 proizlazi jasan zaključak da procedura propisana zakonom vezana za postupak prikupljanja dokaza - treba u svakom konkretnom slučaju biti dosljedno provedena. Dovodeći u kontekst navedene stavove iz citirane odluke Ustavnog suda s konkretnim predmetom, Ustavni sud zapaža da je apelant takođe proglašen krivim za krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga. Ustavni sud zapaža i da su redovni sudovi svoje utvrđenje da je apelant počinio krivično djelo utemeljili na dokazima koji proizlaze iz provedenog dokaza, pretresa apelantovog automobila, te da su tom prilikom pronađena i oduzeta dva paketića praškaste materije – droge. Pri tome, Ustavni sud podsjeća na to da je u predmetnom postupku do pronalaženja droge u automobilu koji je vozio apelant došlo na temelju naredbe Suda BiH, izdate na zahtjev Tužilaštva BiH, te da su, što ni apelant ne pobija, ovlaštene službene osobe o preduzetim radnjama pretresanja automobila sačinile zapisnik u apelantovom prisustvu, koji je on i potpisao bez bilo kakvih primjedbi, te da su potom izdali i potvrde o privremeno oduzetim predmetima, među kojima je i potvrda o oduzimanju dva paketića praškaste materije (droge), koje je takođe apelant potpisao bez primjedbi. Nakon toga su, kako to proizlazi iz predmetnih odluka, navedeni predmeti predati Sudu BiH u prostorijama suda, uz izvještaj i s potvrdama o oduzetim predmetima, koje je potom Sud BiH dostavio Tužilaštvu BiH na čuvanje. Potom su naredbom Tužilaštva BiH oduzeti predmeti dostavljeni na čuvanje u KDP Tužilaštva BiH, nakon čega su naredbom Tužilaštva BiH oduzeti paketići iz KDP-a izuzeti, radi slanja na vještačenje.

Ustavni sud zapaža da iz navedenih činjenica proizlazi da su u konkretnom slučaju oduzeti predmeti bili na čuvanju u Tužilaštvu BiH, ali da to Tužilaštvo nije provelo proceduru koju je propisao ZKPBiH u odredbama člana 71, koji je sadržajno identičan članu 135 Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, čiju je primjenu ispitivao Ustavni sud u Odluci AP-291/08. Naime, Ustavni sud ukazuje na to da je odredbom člana 71 ZKPBiH propisano da otvaranje i pregledanje privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije obavlja tužilac, te da je njegova dužnost o tom postupku (otvaranju i pregledu) obavijestiti fizičku ili pravnu osobu od koje je predmet oduzet, sudiju za

prethodni postupak i branioca. U konkretnom slučaju Ustavni sud zapaža, kako to jasno proizlazi iz činjeničnog stanja predmeta, da tužilac nije postupio prema imperativnoj odredbi člana 71 ZKPBiH, te nije obavio otvaranje i pregled oduzetih predmeta od apelanta, mada navedena odredba ne propisuje bilo kakve izuzetke u kojim tužilac nema obavezu postupiti prema tim odredbama. Slijedom toga, Ustavni sud smatra da se radi o nezakonitom dokazu u smislu odredaba člana 11 ZKPFBiH. Osim toga, Ustavni sud zapaža da su oduzeti predmeti (droga) jedini direktni dokaz da je apelant počinio krivično djelo za koje je proglašen krivim, te da su svi drugi dokazi koji su provedeni kao dokazi optužbe - faktički posredni dokazi koji su u vezi s tim dokazom.

Ustavni sud podsjeća na to da, u smislu člana 6 Konvencije, nije njegova zadaća utvrđivati da li se apelant moglo osuditi da je sporni dokaz izuzet, nego ocjenjivati je li postupak bio pošten, odnosno je li upotrebom spornog dokaza ispunjen zahtjev poštenog suđenja. Imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud zaključuje da je način na koji su dokazi pribavljeni i upotrebljeni u postupku protiv apelanta uticao na postupak u cjelini, zbog čega u postupku nisu ispunjeni zahtjevi poštenog suđenja. Zbog navedenog je povrijeđen član 6 stav 1 Konvencije.

Stoga, Ustavni sud smatra da je potrebno, s ciljem zaštite apelantovih ustavnih prava, ukinuti pobijanu odluku, te predmet vratiti Kantonalnom sudu kako bi taj sud donio novu odluku saglasno jemstvima iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije.

5.2. Odluka broj AP 7356/18 od 14. oktobra 2020. godine

Apelantovi navodi o povredi prava na pravično suđenje suštinski se tiču načina na koji je proveden dokazni postupak u predmetnoj pravnoj stvari, odnosno tvrdnje da je osuđen na osnovu iskaza pročitano na pretresu, koji je svjedok S. O. dao u drugom predmetu (iskaz je pročitao budući da svjedok nije bio dostupan sudu), dakle predmetu koji se vodi pod drugim brojem, kao i da je taj iskaz korišten prije pravosnažnosti presude kojom je taj svjedok osuđen.

U vezi s navedenim Ustavni sud navodi da je slično pravno pitanje razmatrao u Odluci o meritumu i dopustivosti broj AP-2238/05 od 17. novembra 2006. godine (dostupna na internetskoj stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba). U navedeno odluci Ustavni sud je istakao sljedeće:

„Imajući u vidu apelantove navode da je povrijeđeno pravo na pravično suđenje jer mu nije omogućeno da direktno ispituje svjedoka optužbe, Ustavni sud naglašava da, prema svojoj ustaljenoj praksi, kao i praksi Evropskog suda, standardi člana 6 Konvencije zahtijevaju da svi dokazi treba da budu izvedeni u prisustvu optuženog, te korištenje izjava koje su date u fazi prije suđenja kao dokaznog materijala, u principu, nije nekonzistentno s članom 6 Konvencije - sve dok se dâ pravo optuženom da pokuša osporiti navode optužbe. Osim toga, član 333 stav 1 Zakona o krivičnom postupku davao je mogućnost da se na glavnom pretresu pročita iskaz dat u istrazi jer je bilo nemoguće dovesti

svjedoka na glavni pretres zbog toga što mu je nepoznato boravište. Međutim, prema praksi Evropskog suda, koju podržava Ustavni sud, optuženom se mora omogućiti da bar u jednoj fazi postupka direktno ispituje svjedoka, a ukoliko to nije moguće, presuda se ne smije zasnivati samo na takvom iskazu. To je vidljivo iz predmeta *Doorson protiv Holandije*³⁷ u kojem se sud koristio iskazom „anonimnog svjedoka“ kome je branilac optuženog mogao postavljati pitanja koja ne bi ugrozila njegov identitet, a sud nije ni zasnovao presudu isključivo na iskazu tog svjedoka, te Evropski sud nije našao da se krši pravo na pravično suđenje iz člana 6 stav 3 Konvencije. S druge strane, u predmetu *Kostovski protiv Holandije*³⁸ sud je iskaze dva `anonimna svjedoka` pročitao tokom suđenja na kojem je optuženi osuđen za oružanu pljačku banke. Evropski sud je naglasio da prava koja daje član 6 Konvencije zahtijevaju, u pravilu, mogućnost da optuženi pokuša osporiti navode protiv sebe, kao i da ispituje svjedoke u nekoj od faza tokom suđenja. U ovom slučaju optuženi nije imao priliku da ispituje svjedoke ni u jednoj fazi postupka, te je Evropski sud našao da je član 6 Konvencije prekršen. Kada se navedena praksa Evropskog suda primijeni na konkretan slučaj, nedvosmisleno se dolazi do zaključka da je prekršen član 6 Konvencije s obzirom na to da apelant ni u jednoj fazi krivičnog postupka nije mogao postavljati direktno pitanja oštećenoj N. M., a osporene presude, kojim se apelant osuđuje na kaznu zatvora od sedam mjeseci zbog izvršenog krivičnog djela trgovine ljudima radi vršenja prostitucije, zasnivaju se isključivo na iskazu oštećene N. M. koju, kao što je već rečeno, apelant nije mogao ispitivati ni u jednoj fazi postupka. [...]“.

Ustavni sud smatra da su stavovi iz citirane odluke Ustavnog suda, odnosno presuda Evropskog suda u predmetima *Doorson protiv Holandije* i *Kostovski protiv Holandije* primjenjivi i na konkretan predmet. Naime, Ustavni sud zapaža, iako se u presudi Opštinskog suda navodi drugačije, da je sud saznanja o radnjama opisanim u tački III izreke presude dobio isključivo iz iskaza svjedoka S. O. Taj svjedok je izjavio da se s apelantom kod benzinske pumpe našao da bi kupio opojne droge, koju količinu i koju vrstu opojne droge, kao i da je apelantu za tu drogu platio određeni iznos novca. Jedini drugi dokaz o ovom susretu je presretnuta telefonska komunikacija između apelanta i svjedoka iz koje je vidljivo samo to da oni dogovaraju susret. Ustavni sud zapaža da je Opštinski sud, tumačeći transkripte presretnutih razgovora između apelanta i S. O., utvrdio da je apelant ostvario kontakt sa S. O. koji mu je rekao da treba da mu isplati dug za „ono“ odranije, što se, smatrao je sud, očigledno odnosilo na drogu koju mu je ranije prodao i da hoće da kupi još droge od njega. Opštinski sud je istakao da je iz sudske prakse vidljivo se riječ „ono“ često koristi kao zamjena za opojne droge u međusobnoj telefonskoj komunikaciji između lica koja se bave neovlaštenim prometom opojnih droga. U vezi s tim, Ustavni sud, ne osporavajući način na koji sud tumači žargon iz

³⁷ Vidi presudu od 20. februara 1996. godine.

³⁸ Vidi presudu od 20. novembra 1989. godine.

presretnog razgovora, zapaža da sadržaj tog razgovora samo ukazuje da oni dogovaraju kupovinu droge, a ne da je to toga stvarno i došlo budući da je sud saznanja, kao i sve potrebne detalje o navodnoj prodaji droge, dobio isključivo iz izjave svjedoka S. O.

Dakle, osim izjave svjedoka S. O. da je od apelanta kupio opojnu drogu, o tome nema niti jednog drugog dokaza, odnosno nema niti jednog drugog dokaza da je svjedoku S. O. apelant prodao drogu koja je prilikom pretresa od strane policijskih službenika Policijske stanice pronađena kod navedenog svjedoka, odnosno njegove supruge. Dalje, Ustavni sud zapaža da je Opštinski sud koristio iskaze svjedoka S. O. i njegove supruge V. K (uz napomenu da se osporena presuda u relevantnom dijelu ne zasniva na iskazu V. K.). Te su izjave navedeni svjedoci dali u drugom postupku koji se vodi pod drugim brojem, pri čemu je samo iskaz svjedoka S. O. pročitao tokom postupka pred Opštinskom sudom - budući da svjedok nije dostupan.

Dalje, Ustavni sud zapaža da je prvostepeni sud, utvrđujući apelantovu krivicu za tačku III presude, ukazao i na potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta iz koje je vidljivo da je od apelanta, između ostalog, kritične prilike oduzet novac u iznosu od 501,60 KM. Sud je na osnovu te potvrde zaključio da je vjerodostojna tvrdnja S. O. da je apelantu prilikom susreta kod benzinske pumpe vratio dug u iznosu od 400,00 KM i platio mu za kupljenu opojnu drogu iznos od 120,00 KM, što ukupno iznosi 520,00 KM. Ustavni sud zapaža da i ovaj zaključak nema utemeljenje u bilo kojem drugom dokazu, osim u izjavi koju je S. O. dao u svojstvu svjedoka. Iz navedenog proizlazi da apelant, ni u jednoj fazi postupka nije bio u prilici da direktno ispituje ovog svjedoka, a sud je, kako je već rečeno, ovaj dio osude protiv apelanta, odnosno tačku III presude, zasnovao na tom iskazu jer je isključivo na osnovu tog iskaza formirao zaključke o događajima kod benzinske pumpe „Almy“.

Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud smatra da je u konkretnom slučaju, onemogućavanjem apelanta da direktno ispita svjedoka i eventualno ospori iskaz na kojem je zasnovana tačka III presude Opštinskog suda, došlo do povrede apelantovog prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije.

Dalje, Ustavni sud se osvrnuo na apelantove navode o tome da mu je pravo na pravično suđenje povrijeđeno jer je sud, odlučujući za radnje iz tačke IV presude Opštinskog suda, prihvatio nezakonite dokaze kao zakonite, te je prihvatio dokaze koji su izvedeni iz nezakonitih dokaza i na kojima se ne može zasnivati osuđujuća presuda. Naime, apelant je tvrdio da je sud u obrazloženju presude pogrešno naveo da je apelant prilikom pretresa policijskim službenicima dobrovoljno predao oružje, municiju i opojne droge. Naveo je da je dobrovoljno predao samo oružje, tj. pištolj, a da nije dobrovoljno predao nikakvu opojnu drogu, nego je tvrdio da kod sebe nema nikakve opojne droge. Tvrdi da je pretres apelanta vršen bez naredbe, apelant je bio lišen slobode, te mu je naređeno, nakon što je droga opipana i pronađena, da je izvadi. Smatra da je dokaz (pronađena droga) nezakonit jer nije bilo naredbe nadležnog suda za

pretres apelanta i bez obzira što je apelant potpisao potvrdu o navodnoj dobrovoljnoj predaji droge, jer naknadno sačinjena potvrda ne može pokriti nezakonitu radnju, pretres apelanta bez naredbe i sve ostale radnje koje su izvedene iz nezakonitog dokaza su nezakonite. U vezi s navedenim Ustavni sud zapaža da je prvostepeni sud istakao da je iz iskaza svjedoka, policijskih službenika, vidljivo da navedeno nije osnovano zato što su sva tri svjedoka saglasno tvrdila da kada je apelant priveden u prostorije Policijske stanice, nad njim je izvršen kriminalistički pregled putem opipa, te kada su čuli da nešto šuška u predjelu apelantovog donjeg stomaka – iznad polnog organa, pitali su ga šta je u pitanju, a nakon toga je apelant sam izvadio pvc kesicu u kojoj su se nalazile opojne droge.

Ustavni sud je ukazao da se u konkretnom slučaju radilo o rutinskoj kriminalističkoj radnji, tj. o kriminalističkom pregledu koji se može izvršiti opipom ili vizuelno. Osim toga, Ustavni sud zapaža da je apelant potpisao potvrdu o dobrovoljnoj predaji predmeta (imao je mogućnost odbiti potpisati navedenu potvrdu), pa se čini kako ovim navodima pokušava činjenično stanje prezentirati onako kako njemu najviše odgovara i na taj način izbjeći odgovornost za počinjeno krivično djelo.

S obzirom na navedeno, Ustavni sud smatra da u ovom dijelu nije došlo do povrede apelantovog prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije.

5.3. Odluka broj AP 2123/19 od 7. februara 2021. godine

U konkretnom slučaju apelant prigovara zakonitosti provedenih dokaza, te ističe da su u toku postupka izvedeni dokazi u vidu transkripata presretnutih razgovora, a on nije bio predmet posebnih istražnih radnji, nego su se naredbe odnosile na druga lica. Prigovara, uz to, da naredbe koje su izdate za posebne istražne radnje ne sadrže obrazloženje uslova za izdavanje ovakve vrste naredbi, te zakonitosti radnje – pretresa njegove porodične kuće i vještačenju digitalne vage. U tom smislu, Ustavni sud zapaža da je Opštinski sud u ponovljenom postupku, analizirajući pojedinačno svaki od istaknutih apelantovih navoda, među kojima i navedene, vrlo detaljno i jasno obrazložio zbog čega su apelantovi navodi neosnovani. U tom pravcu je u obrazloženju presude istaknuto da je nakon ukidanja prvostepene presude kojom je apelant bio proglašen krivim, na ponovljenom glavnom pretresu, fokus preispitivanja, između ostalog, bio na pravnom pitanju koje u prethodnom, prvostepenom postupku nije bilo dovoljno razjašnjeno, kao i zakonitosti provođenja posebnih istražnih radnji, kao i da se, pri tome, vijeće nije ograničilo samo na pitanja gledano s proceduralne strane, već je preispitivanju postupljeno s aspekta pravičnosti postupka u cjelini i s tog aspekta razmatranju zakonitosti i prihvatljivosti spornih dokaza - s obzirom na način pribavljanja i njihovu vjerodostojnost. U tom pravcu je u obrazloženju presude navedeno da je u

okolnostima konkretnog slučaja utvrđeno da su za apelanta sporni dokazi pribavljeni na zakonit način, bliže opisano u činjeničnom dijelu ove odluke.

Suprotno apelantovim navodima, Ustavni sud naglašava da iz stanja spisa predmeta proizlazi da su prilikom preduzimanja radnji od strane nadležnih organa, koji su postupali u istrazi, u okolnostima konkretnog slučaja ispoštovane sve obaveze propisane relevantnim odredbama ZKPFBiH³⁹, i to kako u odnosu na radnje koje je apelant preduzeo 11. januara 2016. godine, tako i u odnosu na radnje koje je apelant preduzeo u prvoj polovini 2016. godine. Stoga se Ustavnom sudu ne čini da u konkretnom slučaju postoje okolnosti koje bi ukazivale na proizvoljnost u primjeni relevantnih procesnih normi od strane organa krivičnog gonjenja prilikom preduzimanja istražnih radnji u predmetnom postupku. Dakle, Ustavni sud konstatuje da su kako Opštinski sud, tako i Kantonalni sud u svojim odlukama veoma detaljno odgovorili na sve apelantove prigovore u vezi sa zakonitošću dokaza, koje obrazloženje Ustavnom sudu ne ostavlja utisak proizvoljnosti.

Osim toga, iz obrazloženja osporenih odluka proizlazi, s aspekta pravičnosti postupka kao cjeline, da je apelant imao i koristio mogućnosti osporavanja svih dokaza, pa i onih koje smatra nezakonitim, a koji su eventualno mogli uticati na apelantovo pravo na odbranu. U tom kontekstu, Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud, cijeneći neosnovanost apelantovih žalbenih navoda kojima je ukazano na bitne povrede postupka u vezi s ocjenom dokaza i zakonitošću pojedinih za apelanta spornih dokaza, ukazao na razloge zbog kojih je bila ukinuta prvostepena presuda protiv apelanta, zakonitost dokaza i njihovu primjenu u postupku, pri čemu je odbrana istrajavala na tezi da se pojedini dokazi ne mogu upotrijebiti (nezakoniti), ne osporavajući činjenično stanje koje je proizašlo iz analize i ocjene svih dokaza zajedno, koji čine zatvoreni krug u pogledu zaključka o apelantovoj krivičnopravnoj odgovornosti. Stoga, Ustavni sud smatra da su ovi apelantovi navodi neosnovani.

Dalje, Ustavni sud zapaža da je tokom postupka pred Opštinskim sudom proveden veliki broj dokaza koje su predložili odbrana i Kantonalno tužilaštvo, koji su cijenjeni pojedinačno i u međusobnoj vezi, pri čemu nije izostala analiza provedenih dokaza, o čemu se detaljno izjasnio u obrazloženju presude, te je utvrdio nesumnjivo dokazanim da je apelant počinio krivično djelo za koje ga je proglasio krivim, dajući za svoj stav jasno i argumentovano obrazloženje koje se ne čini proizvoljnim kako u segmentu činjeničnog utvrđenja tako i primjene materijalnog i procesnog prava. Kantonalni sud je takođe dao jasno i argumentovano obrazloženje koje se ne čini proizvoljnim, zbog čega je potvrdio presudu Opštinskog suda. Nadovezujući se na ove zaključke, analizom sadržaja osporene prvostepene odluke, Ustavni sud takođe zapaža da u njenom obrazloženju nije izostala brižljiva i savjesna ocjena dokaza, kako onih koje je predlagala optužba, tako i onih koje je predlagala

³⁹ „Službene novine Federacije BiH“ br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14 i 74/20.

apelantova odbrana. Opštinski sud je dao detaljne razloge i obrazloženja zbog čega prihvata kao vjerodostojne dokaze koje je predložila optužba, zasnivajući takav zaključak na ocjeni u vezi s drugim provedenim dokazima. Upravo je na ovu činjenicu ukazao i Kantonalni sud, odlučujući o žalbi apelantove odbrane.

Stoga, Ustavni sud nije mogao zaključiti da je Opštinski sud, čija je presuda potvrđena presudom Kantonalnog suda, izašao iz okvira diskrecije slobodne ocjene dokaza provedenih u postupku, te da i najmanju sumnju u pogledu nekog od dokaza nije tumačio na način koji je bio povoljniji po apelanta. Dakle, Opštinski sud je detaljno i jasno obrazložio na osnovu kojih dokaza je utvrdio da je apelant počinio krivično djelo za koje je optužen, tj. neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 238 stav 1 KZFBiH. Pri tome, prema ocjeni Ustavnog suda, nema ni proizvoljnosti u zaključku Opštinskog suda u pogledu utvrđenja stanja svijesti koju je apelant imao u kritičnom vremenu, odnosno da je predmetna krivična djela izvršio s direktnim umišljajem.

Imajući u vidu sve okolnosti konkretnog slučaja koje se odnose na cjelokupni postupak protiv apelanta, te imajući u vidu apelantove navode koji su međusobno isprepleteni i u svojoj cjelokupnosti pokušavaju ukazati na kršenje prava na pravičan postupak, Ustavni sud napominje da je sve navode ispitao prilikom donošenja odluke, ali ih ne smatra od značaja dodatno elaborirati jer nalazi da su Opštinski sud i Kantonalni sud, kao redovni sudovi, dali logične i zadovoljavajuće odgovore na sve apelantove prigovore, kao i da apelantovi navodi ne mogu na bilo koji način dovesti u pitanje pravičnost postupka koji se vodio protiv njega.

Iz navedenih razloga, Ustavni sud zaključuje da su neosnovani apelantovi navodi da mu je osporenim presudama, u dijelu koji se odnosi na utvrđivanje krivice za počinjeno krivično djelo za koje je pravosnažno proglašen krivim, povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije.

Kada su u pitanju apelantovi navodi o proizvoljnosti u primjeni materijalnog prava (član 114 stav 2 KZFBiH) u vezi s odlukom Opštinskog suda o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom u iznosu od 10.000,00 KM, Ustavni sud ukazuje na konzistentnu praksu Evropskog suda prema kojoj nije zadatak tog suda da zamijeni domaće sudove u ocjeni dokaza provedenih pred domaćim sudovima, da utvrđuje činjenice i tumači domaće zakone.

U konkretnom slučaju Ustavni sud konstatuje da je apelant proglašen krivim zato što je na način opisan u dvije tačke izreke presude počinio produženo krivično djelo neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga iz člana 238 stav 1, a u vezi sa čl. 31 i 55 KZFBiH, koje je počinio u periodu od oko pola godine. Ustavni sud, takođe, konstatuje da je u izreci presude Opštinskog suda (koju je potvrdio i Kantonalni sud) navedeno da se u skladu sa članom 114 stav 2 KZFBiH „oduzima imovinska korist stečena krivičnim djelom od apelanta u iznosu od 10.000,00 KM“, te je naloženo

apelantu da oduzetu imovinsku korist nakon pravnosnažnosti presude odmah uplati kao prihod budžeta Federacije Bosne i Hercegovine.

Ustavni sud ponavlja i smatra nespornim da se sud u postupku utvrđivanja imovinske koristi može suočiti s nesrazmjernim teškoćama oko utvrđivanja njene visine, u zavisnosti od njene vrste ili da će taj postupak direktno uticati na znatno odugovlačenje krivičnog postupka. Zato se u navedenim situacijama visina iznosa imovinske koristi utvrđuje prema slobodnoj ocjeni, kao što je to propisano članom 415 ZKPFBiH. Prema mišljenju Ustavnog suda, da bi došlo do primjene ove odredbe potrebno je da se prethodno na nesumnjiv način utvrdi da bi njeno utvrđivanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama ili sa znatnim odugovlačenjem postupka. U vezi s tim, Ustavni sud zapaža da u obrazloženju prvostepene presude nije navedeno da je tužilac ponudio bilo kakav dokaz o apelantovoj imovinskoj koristi, niti da je sud proveo bilo koji dokaz u tom pravcu. Štaviše, Opštinski sud je, kako to proizlazi iz presude, primijenio isključivo odredbe člana 415 ZKPFBiH na način da je „visinu iznosa imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom utvrdio po slobodnoj ocjeni”, ali nije obrazložio zašto bi eventualno utvrđivanje njene visine bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama ili sa znatnim odugovlačenjem postupka. Osim toga, postoji nelogičnost u obrazloženju (u vezi s oduzimanjem imovinske koristi stečene krivičnim djelom) u dijelu gdje sud navodi da je „iz stanja spisa vidljivo da se apelant bavio neovlaštenom prodajom opojnih droga u jednom dužem vremenskom periodu od oko četiri godine“, mada je apelant u predmetnom postupku proglašen krivim za radnje koje je počinio u periodu od oko pola godine, bliže navedenom u izreci prvostepene presude.

Ustavni sud ponovo naglašava da nije njegov zadatak da svojim tumačenjem zakona supstituiše redovni sud. Međutim, imajući u vidu standarde prava na pravično suđenje koji su ranije navedeni, Ustavni sud smatra da Opštinski sud, a zatim i Kantonalni sud u osporenim odlukama nisu dali obrazloženje svog pravnog stava na način koji bi zadovoljio navedene standarde člana 6 stav 1 Konvencije, koje bi naročito jasno i razložno ukazalo zbog čega se od apelanta oduzima imovinska korist u visini od 10.000,00 KM. S obzirom na to da redovni sud nije na jasan i nedvosmislen način dao obrazloženje svog pravnog stava u vezi s oduzimanjem imovinske koristi stečene krivičnim djelom, Ustavni sud zaključuje da su redovni sudovi prilikom odlučivanja u ovom dijelu prekršili apelantovo pravo na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije.

Stoga, s ciljem zaštite apelantovih ustavnih prava, Ustavni sud smatra da je potrebno ukinuti osporenu odluku u dijelu odluke o oduzimanju imovinske koristi od apelanta pribavljene krivičnim djelom, te predmet vratiti Kantonalnom sudu kako bi taj sud donio novu odluku u skladu s garancijama iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije.

5.4. Odluka broj AP 3337/19 od 5. maja 2021. godine

Presudom Okružnog suda od 17. jula 2018. godine apelant je proglašen krivim da je na način detaljno opisan u izreci presude počinio krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga iz člana 207 stav 3 u vezi sa stavom 1KZRS i osuđen na kaznu zatvora trajanju od tri godine, u koju mu je na osnovu člana 59 stav 1 KZRS uračunato vrijeme provedeno u pritvoru. Istom presudom, na osnovu člana 82 stav 1 i člana 207 stav 8 KZRS, od apelanta je oduzeta opojna droga kokain u količini od 5,0114 grama, te mu je pa osnovu člana 72 stav 1 tačka 9 KZRS izrečena mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta navedenih u izreci presude. Presudom Vrhovnog suda od 7. juna 2019. godine odbijene su kao neosnovane žalbe apelantovog branioca i Tužilaštva i potvrđena prvostepena presuda od 17. jula 2018. godine.

Ustavni sud primjećuje da iz veoma detaljnog obrazloženja osporenih odluka u vezi s navedenim navodima – prigovorima proizlazi da su redovni sudovi ispitali i odgovorili na sve iznesene apelantove prigovore. Prema ocjeni Ustavnog suda, redovni sudovi su jasno naveli relevantne propise primjenom kojih su došli do svojih zaključaka, te Ustavni sud u obrazloženju osporenih odluka, kao i u primjeni procesnog prava - ne može da pronađe bilo šta što bi ukazivalo na povredu prava na pravičan postupak. Pojedinačna analiza svakog apelantovog navoda svela bi se na ponavljanje zaključaka redovnih sudova, te imajući u vidu navedene standarde, Ustavni sud u okolnostima konkretnog slučaja nalazi da su ispoštovane sve proceduralne garancije prava na pravičan postupak, te da apelant, osim nezadovoljstva osporenim odlukama i vlastitog viđenja stvari, ne nudi konkretne dokaze da mu je povrijeđeno pravo na pravičan postupak. Osim navedenog, Ustavni sud mora da primijeti da apelantovim određenim navodima zaista nedostaje konkretizacija jer se samo poziva na određene odredbe ZKPRS, bez jasnih navoda šta je zapravo ono čime je povrijeđeno njegovo pravo na pravično suđenje.

5.5. Odluka broj AP 3961/19 od 9. juna 2021. godine

Presudom Suda BiH od 22. marta 2019. godine apelant i saoptuženi Z.Z. (prvooptuženi) i I.Z. (drugooptuženi) proglašeni su krivim. Apelant je proglašen krivim zato što je, kao član organizovane grupe ljudi, radi dalje međunarodne prodaje proizvodio i držao supstance koje su propisima proglašene opojnim drogama, čime je počinio krivično djelo neovlaštenog prometa opojnim drogama iz člana 195 stav 2 u vezi sa stavom 1KZBiH, za koje je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od godinu i šest mjeseci.

Presudom Suda BiH – vijeće Apelacionog odjeljenja (apelaciono vijeće) od 16. jula 2019. godine žalbe Tužilaštva BiH, branilaca apelanta i prvooptuženog su odbijene kao neosnovane i u odnosu na njih prvostepena presuda je potvrđena, dok je žalba Tužilaštva BiH u odnosu na drugooptuženog

uvažena, te je ukinuta presuda od 22. marta 2019. godine u tom dijelu i određeno održavanje pretresa pred apelacionim vijećem.

Ustavni sud primjećuje da je osporena odluka apelacionog vijeća posebnu pažnju posvetila svim navodima apelantove odbrane od suštinskog značaja, kojima su osporavani stavovi Suda BiH iz prvostepene presude i koje navode je apelant ponovio u postupku pred Ustavnim sudom, te da je u toj drugostepenoj presudi dato obrazloženje zašto apelantovi navodi ne utiču na konačnu odluku koja se tiče njegove krivice za počinjeno krivično djelo. Kako se suština žalbenih navoda odnosila na tvrdnje apelantove odbrane o pogrešnom zaključku prvostepenog suda da je on počinilac predmetnih krivičnih djela, Ustavni sud nalazi da samo prihvatanje činjenično-pravnih zaključaka prvostepenog vijeća Suda BiH od strane apelacionog vijeća u tom smislu nije ugrozilo poštovanje garancija prava na obrazloženu sudsku odluku na apelantovu štetu, s obzirom na prethodno zauzeti stav Ustavnog suda da nema proizvoljnosti u načinu na koji je Sud BiH cijenio dokaze i izveo zaključak o apelantovoj krivici. Pri tome, Ustavni sud podsjeća da suštinsko potvrđivanje određenog činjeničnog utvrđenja ili pravnog shvaćanja iz nižestepene sudske odluke od strane više sudske instance, čak i bez detaljnog obrazlaganja žalbenih navoda, ne dovodi *per se* u pitanje pravičnost postupka sagledanog u cjelini kada obrazloženje nižestepene presude zadovoljava standarde prava na pravično suđenje iz člana 6 stav 1 Konvencije⁴⁰.

5.6. Odluka broj AP 3109/19 od 9. juna 2021. godine

Okružni sud je donio presudu 16. oktobra 2018. godine kojom je apelanta i O. K. proglasio krivim zbog krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga iz člana 207 stav 3 u vezi sa st. 2 i 1 KZRS, te ih je osudio na kaznu zatvora u trajanju od po sedam godina. Vrhovni sud je donio presudu od 21. maja 2019. godine kojom je žalbe Tužilaštva i apelanta odbio i prvostepenu presudu potvrdio.

Kako Ustavni sud nije našao da su dokazi, bar ključni na kojima se u pretežnom dijelu zasniva presuda - nezakoniti, ne nalazi za potrebno da se dalje upušta u analiziranje ovih navoda (u vezi s utvrđenim činjenicama) koji bi se sveli na ponavljanje zaključaka redovnog suda. Ustavni sud dalje primjećuje da iz obrazloženja osporene presude proizlazi da je zaključak o apelantovoj odgovornosti u pretežnom dijelu zasnovan na presretnutim telefonskim razgovorima, ali i izjavama svjedoka koji su saslušani ili su njihove izjave pročitane, te drugim dokazima, a sve te dokaze je sud cijenio pojedinačno i u međusobnoj vezi, o čemu je dao dovoljno jasno i prihvatljivo obrazloženje. Pri tome, Ustavni sud mora da primijeti da apelant ne problematizira sadržaj samih komunikacija (dok, što se tiče identiteta sagovornika, upućuje na praksu Suda

⁴⁰ Vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 4779/14 od 10. maja 2017. godine, stav 40.

BiH i u apelaciji navodi da je korištena nepoznata metoda, ali iz dostavljene dokumentacije ne proizlazi da je to navodio u postupku).

Sud je takođe naveo i u čemu se sastoji kvalifikatorni element krivičnog djela koji se optuženim stavlja na teret i šta je potrebno za njega, te je naveo da je analizom dokaza (prvenstveno razgovora optuženih i optuženih s trećim licima, ali i drugih dokaza) zaključio da su optuženi vršili prodaju opojnih droga, te da su zajedno izvršili ovo djelo kao saizvršiooci. Ova utvrđenja prvostepenog suda bila su predmet ispitivanja i od strane Vrhovnog suda, koji je sumirao zaključke prvostepenog suda, dovodeći u vezu provedene dokaze, te je zaključio da za drugačije zaključke u pogledu utvrđenog činjeničnog stanja za koje se zalagala odbrana - nema osnova. Dakle, Ustavni sud zaključuje da su apelantovi navodi i u ovom dijelu neosnovani.

Konačno, imajući u vidu standarde koje pruža član 6 Konvencije, Ustavni sud primjećuje da apelant pokreće pitanje prekoračenja optužnice. U vezi s navedenim, Ustavni sud ukazuje na stav redovnih sudova o navedenom, koji su ispitali taj prigovor pred prvostepenim sudom, ali i u postupku po žalbi. Prvostepeni sud se pozvao na odredbu člana 290 ZKPRS. Takođe, Vrhovni sud je naveo da su činjenične izmjene prihvaćene u skladu s odredbom člana 294 ovog zakona i s datim ovlaštenjima tužioca (član 290), kao i da se odbrana mogla izjasniti na njih. Ustavni sud u vezi s navedenim primjećuje da je potvrđenom optužnicom, kao i izmijenjenom optužnicom apelantu stavljeno na teret isto krivično djelo. Osim toga, a što je naveo i redovni sud, do izmjene je došlo jer je na osnovu dokaza koji su od samog početka poznati odbrani - tužilac ocijenio da se izmijenilo činjenično stanje. Ustavni sud, stoga, ne može da prihvati apelantove navode da se radi o proširenju optužnice koje je suprotno članu 290 ZKPRS, niti da je ovaj član zbog navedenog u suprotnosti sa članom 6 Konvencije u vezi s kvalitetom zakona.

5.7. Odluka broj AP 2609/20 od 16. decembra 2021. godine

Ustavni sud zapaža da je u konkretnom slučaju Kantonalno tužilaštvo 19. jula 2018. godine podiglo optužnicu protiv četiri lica, među kojima je i apelant, zbog postojanja osnovane sumnje da su počinili produženo krivično djelo neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga. Kako to proizlazi iz dostavljene dokumentacije, apelant (koji je imao branioca) je nakon pregovora s Kantonalnim tužilaštvom o priznanju krivice za krivično djelo povodom kojeg se vodio krivični postupak, 7. decembra 2018. godine zaključio sporazum, koji je dostavljen Opštinskom sudu na daljnje postupanje. Opštinski sud je zaključio da je sporazum zaključen u skladu s odredbama člana 246 ZKPFBiH i apelanta je proglasio krivim i izrekao mu kaznu u okviru zakonom propisane kazne za krivično djelo za koje je apelant priznao krivicu, i to u trajanju od dvije godine i šest mjeseci (sve u skladu sa sporazumom). Ustavni sud zapaža da je apelant, nakon dobijanja prvostepene presude, protiv nje

izjavio žalbu o kojoj je Kantonalni sud odlučio nakon održane sjednice vijeća na kojoj je bio prisutan i apelant sa svojim braniocem (advokatom).

Iz navedenih činjenica nesporno proizlazi da apelantu pristup prvostepenom sudu nije bio ni uslovljavan niti otežan, nego da, isključivo zbog specifičnih okolnosti vezanih za apelantovo zaključivanje sporazuma o priznanje krivice, dakle zbog apelantovog postupanja pred prvostepenim sudom, taj sud nije proveo redovni postupak budući da se apelant „odrekao prava na suđenje“. Osim toga, Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud zatim proveo redovan drugostepeni postupak, u kojem je apelant učestvovao (žalba, prisustvovanje sjednici vijeća na kojoj je iskoristio mogućnost dodatnog pojašnjenja žalbe). Pored toga, Ustavni sud podsjeća i na svoj ranije usvojeni stav o tome da ne postoji povreda prava na pristup sudu u situaciji kada je lice imalo pristup sudu pune jurisdikcije⁴¹. Dakle, Ustavni sud smatra da je apelant imao pristup sudu pune jurisdikcije, kako to zahtijeva član 6 stav 1 Konvencije, te da mu pristup sudu ni na koji način nije onemogućen. Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud zaključuje da su navodi iz apelacije o povredi prava na pristup sudu iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije neosnovani.

S obzirom na apelacione navode, Ustavni sud zapaža da iz obje osporene presude proizlazi da je sud, pored ispitivanja okolnosti da li je apelant sporazum zaključio dobrovoljno, svjesno i s razumijevanjem, ispitivao i okolnosti da li je apelant razumio da se sporazumom o priznanju krivice odriče prava na suđenje. Opštinski sud je takođe provjerio da li postoji dovoljno dokaza o apelantovoj krivici, te je izvršio uvid u dokaze, koje je ocijenio i zaključio da je apelantovo priznanje krivice potvrđeno dokazima, odnosno da postoji dovoljno dokaza o apelantovoj krivici. Dalje, Ustavni sud zapaža da se Kantonalni sud u žalbenom postupku, shodno žalbenim prigovorima, izjasnio o neosnovanosti apelantovih žalbenih navoda, o čemu je u svojoj presudi dao jasno i argumentovano obrazloženje.

5.8. Odluka broj AP 129/21 od 20. aprila 2022. godine

Presudom Opštinskog suda od 14. januara 2020. godine apelant je proglašen krivim da je u vrijeme, u mjestu i na način pobliže opisan u izreci presude počinio krivično djelo neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga iz člana 238 stav 1 KZFBiH, pa je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i tri mjeseca, u koju mu se ima uračunati vrijeme provedeno u pritvoru u označenom periodu. Na osnovu člana 78, u vezi sa članom 238 stav 4 KZFBiH, apelantu je presudom izrečena i mjera bezbjednosti oduzimanja predmeta pobliže označenih u izreci presude. Takođe je presudom

⁴¹ Vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 107/03 od 29. septembra 2004. godine, st. 25-28, objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj 54/04 i Evropski sud, presuda *Natsvlishvili i Togonidze protiv Gruzije*, broj 9043/05, od 29. aprila 2014., tač. 90-98.

odlučeno da se apelant oslobađa naknade troškova vođenja krivičnog postupka koji padaju na teret budžetskih sredstava. Presudom Kantonalnog suda od 28. oktobra 2020. godine odbijena je kao neosnovana žalba apelantovog branioca i potvrđena prvostepena presuda.

Ustavni sud smatra da su u okolnostima konkretnog slučaja redovni sudovi ispitali sve tvrdnje apelantove odbrane i ponudili relevantne i dovoljne razloge zašto one ne mogu dovesti do drugačijeg ishoda predmetnog postupka. Dakle, Ustavni sud zapaža da u obrazloženju prvenstveno prvostepene presude nije izostala brižljiva i savjesna ocjena dokaza kako onih koje je predlagalo Kantonalno tužilaštvo, tako i onih koje je predlagala apelantova odbrana. S druge strane, Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud u osporenoj drugostepenoj odluci samo suštinski potvrdio zaključke i argumentaciju iz prvostepene presude Opštinskog suda. Međutim, Ustavni sud (u svjetlu principa prakse kako Evropskog suda tako i Ustavnog suda kada je u pitanju kvalitet i obim obrazloženja više sudske instance koja odlučuje po žalbi) podsjeća da čak i samo suštinsko potvrđivanje nižestepene odluke i bez detaljnog obrazlaganja žalbenih navoda ne dovodi *per se* u pitanje pravičnost postupka sagledanog u cjelini⁴² kada ne postoje objektivne okolnosti koje ukazuju da je postupak pred prvostepenim – raspravnim sudom pune jurisdikcije ugrozio garancije apelantove odbrane, odnosno kada obrazloženje nižestepene sudske odluke (kao što je slučaj u konkretnom predmetu presuda Opštinskog suda) zadovoljava standarde prava na pravično suđenje iz člana 6 stav 1 Konvencije.

Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud zaključuje da su neosnovane apelantove tvrdnje da mu je prekršeno pravo iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije.

5.9. Odluka broj AP 4226/20 od 11. maja 2022. godine

Ustavni sud zapaža da apelant smatra da su redovni sudovi postupali proizvoljno prilikom ocjene dokaza i da su proizvoljno primijenili materijalno i procesno pravo. Naime, apelant najprije tvrdi da mu je povrijeđeno pravo na pravično suđenje jer su odluke redovnih sudova zasnovane na dokazima na kojim se u smislu člana 11 ZKPFBiH ne mogu zasnovati jer je pretres apelanta i vozila, prilikom kojeg je pronađena opojna droga i jedan metak, zasnovan na nezakonitoj naredbi za pretres, što je za posljedicu imalo i nezakonitost svih drugih dokaza proisteklih iz tako izdate naredbe za pretres. U ovom dijelu apelant je iznio tvrdnje da sudija za prethodni postupak nije, u skladu sa članom 70 stav 2 ZKPFBiH, o podnesenom usmenom zahtjevu za izdavanje naredbe za pretresanje sačinio zapisnik o toku razgovora i zatim zapisnik „predao sudu” u roku od 24 sata, slijedom čega su i naredba za pretres, a zatim i ostali dokazi nezakoniti.

⁴² Vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 4779/14 od 10. maja 2017. godine, stav 40, sa ostalim referencama iz prakse Evropskog suda.

Ustavni sud konstatuje da je odredbama člana 120 stav 3 na identičan način propisano postupanje sudije za prethodni postupak kao i u odredbama člana 70 stav 2 ZKPFBiH, koje su relevantne za krivični postupak protiv apelanta u kojem su donesene osporene odluke. Pri tome, Ustavni sud konstatuje da u konkretnom slučaju iz obrazloženja osporenih presuda proizlazi da sudija za prethodni postupak nije postupio po imperativnoj odredbi člana 70 stav 2 ZKPFBiH kojom je propisana obaveza sudije za prethodni postupak da zabilježi tok razgovora povodom zahtjeva za izdavanje/odobrenje usmene naredbe za pretres. Štaviše, iz obrazloženja Opštinskog suda i Kantonalnog suda proizlazi da su ti sudovi smatrali da sudija nije bio u obavezi da sačini takvu zabilježku - zapisnik, koja činjenica je u predmetnom krivičnom postupku bila od presudne važnosti.

Ustavni sud ukazuje da ukoliko sudija za prethodni postupak zaista nije postupio po imperativnoj odredbi člana 70 stav 2 ZKPFBiH, da su dokazi, koji su pribavljeni na osnovu usmene naredbe za pretres i izvršenog pretresa, nezakoniti dokazi u smislu odredbi člana 11 stav 2 ZKPFBiH. Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud zaključuje da je način na koji su pribavljeni ključni dokazi u konkretnom predmetu (s obzirom na to da je na osnovu usmene naredbe za pretres pronađena opojna droga i metak kod apelanta, a na kojim dokazima je u pretežnom dijelu donesena presuda na osnovu koje je apelant osuđen na kaznu zatvora) uticao na postupak u cjelini, zbog čega u postupku nisu ispunjeni zahtjevi pravičnog suđenja.

Ustavni sud zapaža da osporene presude ne sadrže obrazloženje na osnovu kojih dokaza je zaista utvrđeno da je apelant počinio to krivično djelo, te na osnovu kojih dokaza proizlazi da je metak koji je pronađen kod apelanta zaista „municija oružja kategorije B“, a ne „bilo šta drugo“ - kako je navodila odbrana. Ustavni sud konstatuje da je i taj prigovor apelant isticao u toku postupka, ali da ga redovni sudovi očigledno nisu smatrali relevantnim jer u obrazloženju osporenih presuda ne postoji bilo kakvo obrazloženje o toj činjenici, koja je za postojanje krivičnog djela iz člana 73 stav 3 Zakona o oružju i municiji Tuzlanskog kantona⁴³, za koje je apelant proglašen krivim i osuđen na dva mjeseca zatvora, od ključne važnosti. Imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud smatra da obrazloženja osporenih presuda ne zadovoljavaju standarde prava na obrazloženu odluku, kao sastavnog dijela prava na pravično suđenje, budući da ta obrazloženja ne zadovoljavaju ni mjerilo dovoljnosti ni mjerilo relevantnosti.

Stoga, Ustavni sud smatra da je u konkretnom slučaju i u ovom dijelu prekršeno apelantovo pravo iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Konvencije

⁴³ „Službene novine Tuzlanskog kantona“ br. 17/15, 5/16 i 17/17.

5.10. Odluka broj AP 1175/21 od 6. jula 2022. godine

Presudom Kantonalnog suda od 11. januara 2019. godine apelant i još sedam označenih optuženih lica proglašeni su krivim da su u vrijeme, mjestu i način, pobliže opisan u izreci presude, počinili krivično djelo neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga iz člana 238 stav 2 u vezi sa stavom 1 KZFBiH u sticaju s produženim krivičnim djelom neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga iz člana 238 stav 1 u vezi sa članom 55 KZFBiH, u vezi sa članom 54 KZFBiH. Slijedom navedenog, apelantu je presudom izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od tri godine i 10 mjeseci, u koju mu se ima uračunati vrijeme provedeno u pritvoru. Presudom Vrhovnog suda od 10. septembra 2019. godine odbijene su kao neosnovane žalbe kantonalne tužiteljke i ostalih optuženih i njihovih branilaca, dok je uvažena žalba apelantove braniteljke i prvostepena presuda od 11. januara 2019. godine ukinuta u dijelu izreke koji se odnosi na njega, pa je predmet u ovom dijelu vraćen Kantonalnom sudu na ponovno suđenje.

Ustavni sud smatra da su u okolnostima konkretnog predmeta redovni sudovi svoj zaključak o postojanju predmetnog krivičnog djela donijeli isključivo u kontekstu apelantovih radnji, te u skladu sa standardima prava na pravično suđenje. Redovni sudovi su na navedeni način ispoštovali svoju obavezu da na jasan način navedu razumljive razloge na kojima su zasnovali osporene odluke u odnosu na navedena pravna pitanja u smislu garancija obuhvaćenih članom 6 Konvencije. Stoga, Ustavni sud nije mogao zaključiti da su prvenstveno Kantonalni sud, a zatim i Vrhovni sud, načinom provođenja dokaznog postupka u ovoj krivičnopravnoj stvari izašli iz okvira diskrecije slobodne ocjene dokaza provedenih u postupku, što bi rezultiralo kršenjem člana 6 stav 1 Konvencije. Takođe, Ustavni sud smatra da u konkretnom slučaju redovni sudovi nisu imali i najmanju sumnju u pogledu nekog od dokaza i da ga nisu tumačili na način koji je bio povoljniji za apelanta. Pri tome, Ustavni sud smatra da apelant nije bio u konvencijskom smislu ograničen i doveden u neravnopravan položaj u odnosu na optužbu i da mu je povrijeđeno pravo na jednakost strana u postupku u smislu člana 6 stav 3d) Konvencije.

U tom smislu se ukazuje neosnovanim apelantov navod u odnosu na proizvoljnost u postupanju Kantonalnog suda prilikom potvrđivanje optužnice protiv apelanta. Naime, Ustavni sud ističe da, osim činjenične konstatacije, predmetna optužnica je potvrđena dan nakon njenog podnošenja, a apelant nije pružio nijedan dokaz koji bi ukazivao da je takvo što bilo u suprotnosti sa članom 243 st. 2 i 3 ZKPFBiH u mjeri koja bi apelanta stavila u neravnopravan položaj u odnosu na optužbu, posebno kada se imaju u vidu prethodni zaključci Ustavnog suda u vezi s nepostojanjem proizvoljnosti kada je u pitanju ocjena dokaza u predmetnom krivičnom postupku u svjetlu utvrđenja apelantove krivice za počinjenje predmetnog krivičnog djela.

Konačno, Ustavni sud ima u vidu i apelantov navod u vezi s vremenom koje je bilo potrebno Vrhovnom sudu da dostavi osporenu drugostepenu

presudu (oko pet mjeseci). Prema ocjeni Ustavnog suda, ovaj navod, uopšteno govoreći, može pokrenuti pitanje garancija obuhvaćenih pravom na donošenje sudske odluke u razumnom roku kao aspektom prava na pravično suđenje, a što, između ostalog, uključuje ne samo donošenje sudske odluke, već i njeno dostavljanje. Međutim, Ustavni sud primjećuje da apelant ni na koji način u predmetnoj apelaciji nije problematizovao dužinu trajanja predmetnog krivičnog postupka, već se ovaj apelacioni navod suštinski dovodi u kontekst ukazivanja (i kao jedan od primjera) proizvoljnosti u postupanju Vrhovnog suda. U takvim okolnostima, a u svjetlu prethodno iznesenog stava Ustavnog suda o odsustvu proizvoljnosti u postupanju redovnih sudova u konkretnoj krivičnoj stvari, Ustavni sud smatra da vrijeme koje je bilo potrebno za dostavljanje apelantu osporene drugostepene presude nije dovelo apelanta u nepovoljan položaj, niti je ugrozilo njegova prava da na efektivan način ostvari daljnju zaštitu svojih prava obuhvaćenih Ustavom BiH i Konvencijom.

6. ZAKLJUČAK

Otkrivanje, istraživanje i dokazivanje krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga predstavlja izuzetno kompleksan proces koji je neposredno determinisan i uslovljen krivičnopravnim (materijalnim i procesnim) odredbama, uvažavajući posebno zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda osumnjičenog, odnosno optuženog. Posebno je značajno da je Bosna i Hercegovina, potpisivanjem i ratifikacijom međunarodnopravnih dokumenata, preuzela i odgovarajuće obaveze u vezi sa prilagođavanjem krivičnog zakonodavstva, posebno u odnosu na Konvenciju, koja ima primat nad svim zakonima. U svemu tome ogroman značaj ima relevantna praksa Evropskog suda i Ustavnog suda.

Otkrivanje ovih krivičnih djela, pored institucionalnih kapaciteta, raspoloživih resursa i mogućnosti, podrazumijeva obavezu iniciranja i djelovanja vaninstitucionalnih (društvenih) subjekata i građana kao pojedinaca na planu blagovremenog prijavljivanja krivičnih djela i preduzimanja zakonom propisanih aktivnosti od strane subjekata/agencija za sprovođenje zakona. Rukovodno-nadzorna (menadžerska) uloga tužioca u odnosu na ovlaštena službena lica, prilikom istraživanja ovih krivičnih djela, počinje tek od momenta prikupljanja početnih obavještenja o postojanju određenog krivičnog djela i zadovoljenja standarda – osnovi sumnje. S tim u vezi, tužilac značajne istražno-dokazne aktivnosti povjerava upravo ovlaštenim službenim licima koja imaju izuzetno proaktivnu izvršnu ulogu u istrazi na planu prikupljanja potrebnih dokaza.

Literatura

Abdala, R.R. et al., „Association between drug use and urban violence: Data from the II Brazilian National Alcohol and Drugs Survey (BNADS), *Addictive Behaviors Reports*, Volume 7, June 2018, 8–13.

- Alvarez, T., *Undercover Operations Survival in Narcotics Investigations*, Charles C Thomas Pub Ltd, 2nd edition, 1993.
- Barrett, D., *The Impact of Drug Policies on Children and Young People*. Open Society Foundation, New York, 2015.
- Bean, P., Wilkinson, C. (1988). "Drug taking, crime and the illicit supply system". *British Journal of Addiction*, 83, 2015, 533-539.
- Bellavista, G., *Lezioni di diritto processuale penale*, Milano, 1969.
- Beulke, W., *Strafprozeßrecht*. C. F. Müller, Heidelberg, 2010.
- Brochu, S., Collins, J. J., „Summary Thoughts About Drugs and Violence”, NIDA, *Research Monograph Series, Drugs and Violence: Causes, Correlates and Consequences*, Rockville, National Institute of Drug Abuse, vol. 113, 1990, 265–275.
- Brownstein, H., *Contemporary Drug Policy*. London, Routledge, 2013.
- Butorac, K., Mikšaj-Todorović, Lj., „Razlike među ovisnicima delinkventima s obzirom na direktnu i indirektnu involviranost u kriminalitet vezan uz drogu”, *Kriminologija i socijalna integracija*, Zagreb, 10(1), 2002, 35-40.
- Collins, J. A., *Summary thoughts about drugs and violence*. In: De La Rosa M, Lambert EY, Gropper B, editors, *Drugs and Violence: Causes, Correlates, and Consequences*, Rockville, MD: U. S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health, National Institute on Drug Abuse, NIDA Research Monograph 103, 1990.
- Cvitanović, L. et al., *Zloupotreba opojnih droga*, Zagreb, 2010.
- Деттжарева, Т., Дружинец, А., *Уголовный кодекс Российской Федерации*, Москва, 2014.
- Deljković, I., *Suprotstavljanje zloupotrebi opojnih droga u Bosni i Hercegovini i Europskoj uniji*, Sarajevo, 2007.
- Doležal, D., Jandrić Nišević, A., Novak, T., „Specifičnosti povezanosti dobi i kriminaliteta droga promatrane kroz koncept kriminalne karijere”, *Policija i sigurnost*, Zagreb, godina 30, 2021, broj 1, str. 100-111.
- Dressler, J., *Criminal procedure: principles, policies and perspectives*. 5th, Supplement. West, 2014.
- Duke, S., Gross, A., „America’s Longest War: Rethinking Our Tragic Crusade Against Drugs“, *G.P. Putnam’s Sons*, New York, 53, 1994.
- Đokić, S., *Zaštititi svoje dete od droga – priručnik za roditelje*, Beograd, 2000.
- Erkić, D., *Zloupotreba opojnih droga*, Zvornik, 2012.
- Emanuel, S. L., *Criminal procedure*, Aspen Publishers Online, 2007.
- Farabee, D., Prendergast, M & Cartier, J., „Alcohol & drug abuse: alcohol, the „Un-Drug””, *Psychiatric services*, Washington, D.C., 53(11), 2002, 1375 i 1376.
- Farabee, D., Hawken, A., Griffith, P., „Tracking and incentivizing substance abusers in longitudinal research: results of a survey of National Institute on Drug Abuse-funded investigators”, *Journal of addiction medicine*, 2011, 5(2), 87–91.
- Faupel, C.E., *Shooting Dope: Career Pattern of Hard-core Heroin Users*, University of Florida Press, Gainesville, 1991.
- Golubović, S., *Droge – istine i zablude*, Niš, 2005.
- Gunter, T.D. S. et al., „Frequency of Mental and Addictive Disorders Among 320 Men and Women Entering the Iowa Prison System: Use of the MINI-Plus”, *J Am Acad Psychiatry Law*, 2008, 36: 27–3.
- Henning, J., *Practical Narcotics Investigations: For the Uninformed Officer to the Experienced Detective*, Xlibris, 2005.
- Hoaken, P., N., Stewart, S. H., „Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behavior”, *Addict Behav*, 28(9), 2003, 1533-1554,
- Hudolin, V., *Istina o drogama*, Zagreb, 1982.
- Inciardi, J.A., *The War on Drugs: Heroin, Cocaine Crime and Public Policy*, Palo Alto, Mayfield, 1993.
- Jandrić Nišević, A., Borić, I., Petković, Ž., „Maloljetnici na tržištu droga”, *Policija i sigurnost*, Zagreb, godina 31, broj 1, 2022, 50 – 66.

- Karović, S., Simović, M. M., „Savremeno krivično pravo i mogućnosti politike suzbijanja kriminaliteta – trenutno stanje, perspektive i očekivanja (I dio)“, *Izbor sudske prakse*, broj 4, 2019, 66-69.
- Karović, S., Simović, M. M., „Savremeno krivično pravo i mogućnosti politike suzbijanja kriminaliteta – trenutno stanje, perspektive i očekivanja (II dio)“, *Izbor sudske prakse*, Beograd, broj 5, 2019, str. 65-69.
- Kubin, M., *Kazneno djelo zloupotrebe opojnih droga na području Virovitičko-podravske županije (magistarski rad – neobjavljen)*, Zagreb, 2011.
- Kušević, V., *Zloupotreba droga*, Zagreb, 1987.
- May, T., Hough, M., “Drug markets and distribution systems”, *Addiction Research & Theory*, 12(6), 2004, 549-563.
- Menard, S., Mihalić, S., Huizinga, D., “Drugs and crime revisited”, *Justice Quarterly*, 18(2), 2001, 269-299.
- Mooney, D. H., *Drug Diversion: Investigating and Making a Case*, RN, MBA, 2012.
- Myerscough, R., Taylor, S., The effects of marijuana on human physical aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*. 49, 1985, 1541–1546.
- Nikolić, D., *Narkomanija – zločin ili kazna*, Beograd, 2001.
- Petrović, B., *Narkokriminal – krivičnopravni, kriminološki, krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti*, Sarajevo, Pravni fakultet, 2004.
- Petrović, B., *Balkanski putevi droge i Bosna i Hercegovina*, Sarajevo, Fakultet kriminalističkih nauka, 2004.
- Petrović, S., *Droga i ljudsko ponašanje*, Beograd, 2001.
- Ramah, A., *Psihoaktivne supstance – dejstva, posledice, lečenje*, Beograd, 2001.
- Savić, D. i Kapamađžija, B., *Droge i mladi*, Novi Sad, 1987.
- Seffrin, P.M., Domahidi, B.I., “The Drugs–Violence Nexus. A Systematic Comparison of Adolescent Drug Dealers and Drug Users”, *Journal of Drug Issues*, 44(4), 2014, 394-413.
- Simović, M., Simović, V., Todorović, Lj., *Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2010.
- Simović, M., Simović, M., Todorović, Lj., *Krivični zakon Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2015.
- Simović, M. et al., *Sprečavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga sa osvrtom na krivičnopravni aspekt*, Sarajevo, 2016.
- Simović, N.M., Simović, M.V., Simović, M.M., „Mjere zabrane u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - usklađenost sa praksom Evropskog suda za ljudska prava“, *Pravni život*, 10, tom II, Beograd, 2017, 57-80.
- Simović, N.M., Simović, M.M., „Aktuelna pitanja nadležnosti Ustavnog suda BiH iz člana VI(3a) Ustava Bosne i Hercegovine: najnovija praksa i mogući izazovi, *Zbornik radova*, Pravni fakultet, Istočno Sarajevo, 2017, 149–182.
- Simović, M. i Simović, V., *Krivično procesno pravo II*, Pravni fakultet, Istočno Sarajevo, 2018.
- Simović, M.M., Simović, M.V., “Suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u pravu Bosne i Hercegovine i međunarodni standardi”, “Pravna riječ”, Banja Luka, broj 65, godina XIX, 2022, 399-427.
- Simović, M.M., Simović, M.M., “Zaštita zdravlja ljudi od zloupotrebe opojnih droga u pravu Bosne i Hercegovine”, *Zbornik radova Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu*, 2022, 197-205.
- Stanojković, B., *Ugrožavanje bezbednosti ilegalnom proizvodnjom i trgovinom opojnih droga i mere zaštite*, Beograd, 2008.
- Topalli, V., Wright, R., Fornango, R., “Drug dealers, robbery and retaliation: vulnerability, deterrence and the contagion of violence”, *British Journal of Criminology*, 42 (2), 2002, 337-351.
- UNODC, World Drug Report New York: United Nations Publications, 2011 (<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/WDR-2011.html>).
- Vukosavljević, B., *Droga – stop, hoću da živim*, Čačak, 2010.

DISCOVERING AND PROVING OF CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF DRUG ABUSE AND THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AND THE CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Academician prof. Miodrag N. Simović

Full member of the Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina, Full member of the European Academy of Sciences and Arts, Full Professor at the Faculty of Law, University of Bihać, Professor Emeritus

Prof. dr Vladimir M. Simović

Prosecutor of the Prosecutor's Office of BiH, Full professor of the Faculty of Security and Protection of the Independent University of Banja Luka

Abstract: *Consumption and production of drugs inevitably leads to abuse, but also to the cause-and-effect disease of addiction and crime. A problematic area of crime related to drug consumption is the way in which crime in general and drug consumption are interconnected. Previous research on this topic has shown that this interconnection is extremely complex, with an effort to find possibilities for the prevention of crime related to illegal drugs. The need to prevent this crime has always been a high priority of different countries around the world. Creating a policy of this prevention implies the inclusion of several different segments of society, since this problem has different etiological and phenomenological characteristics.*

The paper deals with the detection and proving of criminal offenses in the field of drug abuse. The goal is to answer some questions about the complexity of detecting, investigating and proving criminal offenses in this field. The question of the case law of the European Court of Human Rights regarding the trade in narcotic drugs is also opened. The paper further deals more closely with the relevant case law of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, especially in the context of the admissibility of evidence used to prove the criminal offense of unauthorized production and trafficking of narcotic drugs.

Key words: *drugs, abuse, criminal offense, investigation, evidence.*